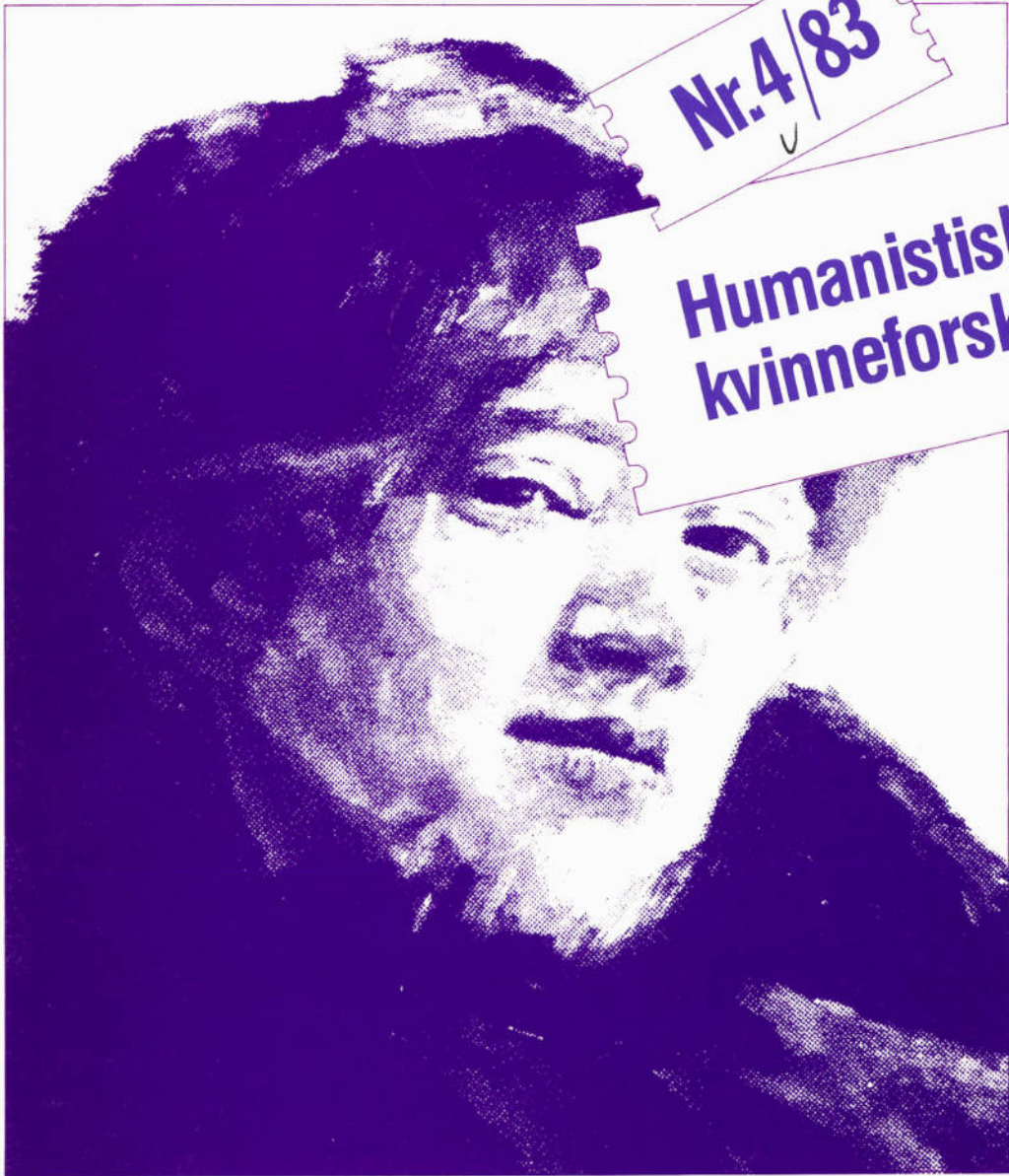

BARNVERNSAKADEMIET
Biblioteket

NYTT OM **KVINNE- FORSKNING**

Nr. 4/83
✓

Humanistisk
kvinneforskning

Nytt om kvinneforskning utgis av NAVF's sekretariat for kvinneforskning.

NYTT OM KVINNEFORSKNING

fra Norges almenvitenskapelige forskningsråds
Sekretariat for kvinneforskning
Årgang 7, 1983

Redaksjon:

Sekretariatet for kvinneforskning
Ansvarlig redaktør: Aina Schiøtz
Omslag og layout: Josef Leupi
Trykk: GCS, Oslo
Sats: Jet-Z
ISSN: 033-0265

Utkommer med 4–6 nummer pr. år.

Ettertrykk er tillatt når forfatteren samtykker og kilde oppgis.
Tillatelsen gjelder ikke illustrasjoner.

Løssalg: kr. 15,–

Abonnement: kr. 60,–

Postgiro: 5 14 71 60

Redaksjonens adresse:

Nytt om kvinneforskning
Munthes gt. 29, Oslo 2
Tlf. (02) 56 52 90

Omslagsillustrasjon:

Norges første kvinnelige student, Cecilie Thorsen.
Malt av Kalle Løchen 1885 (utsnitt).
Tilhører Nasjonalgalleriet.

Kjære leser!

I dette nummeret av *Nytt om kvinneforskning* presenterer vi tre artikler, alle hentet fra humanistisk kvinneforskning.

Karakteristisk for mye av den kvinneforskning samfunnsviterne har utført, og er opptatt av, er tverrfaglighet. En styrke som også andre vitenskaper i stadig sterkere grad ser betydningen av. To av artiklene i dette nummeret tar nettopp utgangspunkt i humanistisk tverrfaglig samarbeid og forskning. En artikkel tar utgangspunkt i et seminar om *Kvinner i antikken*, der tverrfaglighet så å si er en betingelse for å kunne avdekke denne tidens kvinnehistorie.

Den neste artikkelen om *Kvinner i nordisk middelalder* skulle også vise de positive sidene ved tverrfaglighet.

Forhåpentligvis vil flere prosjekter settes i gang på tvers av faggrensene – og vitenskapene. Og vi tror at forskningsråd og andre bevilgende instanser blir stadig mer innstilt på å støtte slike prosjekter. Problemene med å administrere og koordinere er ofte store ved tverrfaglig samarbeid. NAVFs sekretariat for kvinneforskning er interessert i å hjelpe til med å sette i gang slike prosjekter. Om det måtte være med hensyn til diskusjon omkring ideer, søknadsutforming, finne finansieringskilder og samarbeidspartnere, eller mer generelle råd og støtte.

Innholdsfortegnelse

Synnøve des Bouvrie:

Kvinner i antikken – ny innsikt	3
---------------------------------------	---

Randi Andersen og Ingvild Øye:

Kvinner i nordisk middelalder	6
-------------------------------------	---

Kari Melby:

Sosialisering til husmor	8
--------------------------------	---

MØTER, SEMINARER, KONFERANSER

Kvinner og jordbruk	17
Women and the new Technology	18
Kvinneforskerkongress i USA	19
Den 12. nordiske sosiologkongress	20
Kvinner og idrett	21

BOKOMTALER

Kvinner ved staffeliet	22
Fra gamle dage	25
Kvinnens skyld	29
Når fravær er nærvær	32

LITT AV HVERT	34
---------------------	----

PUBLIKASJONER	38
---------------------	----

PUBLIKASJONER FRA SEKRETARIATET	41
---------------------------------------	----

Kvinner i antikken – ny innsikt

Behovet for tverrfaglig samarbeid viser seg å bli stadig sterkere når det gjelder å avdekke kvinners fortid. Slike samarbeidsformer kan også føre til epokegjørende resultater. Denne artikkelen, som tar utgangspunkt i et seminar i USA i sommer, viser nettopp dette

I sommer organiserte en gruppe feministiske klassiske filologer i USA et seminar om «Kvinner i antikken» (Summer Institute on Women in Classical Antiquity, New York 13. juni til 22. juli). Seminaet ble finansiert av The National Endowment for the Humanities, og samlet universitetslærere fra hele USA. Målet var å utarbeide undervisningsopplegg med bibliografier for kurs i «Women in Antiquity».

Emnekurs om kvinner i antikken har dukket opp utallige steder og trekker store skarer studenter. De som underviser har aldri fått noen skoling i emnet, og de mangler erfaring og kunnskaper, såfremt de ikke selv har drevet aktiv kvinneforskning. Det er derfor et stort behov for veiledning innenfor et felt som pga. mangelen på primærkilder ofte stiller oss overfor vanskelige problemer. Studiet av kvinner i oldtiden krever et svært våkent samarbeid mellom historikere, filologer, litteraturforskere, arkeologer, religionshistorikere og filosofer. Seminaret var en fin mønstring av hva som foregår av kvinneforskning innen de ulike fag innen antikkforskningen og et levende eksempel på hvordan tverrfaglig samarbeid utvider fagspesialistenes helhetsforståelse.

«Kvinner i antikken» er et gammelt tema innen antikkforskningen. Men mye av denne forskningen har enten vært en inventarisering

av usammenhengende nye attributter, eller den har dreid seg om ulike kvinnetyper, basert på forskerens forestilling om «det evig kvinnelige». En gammel problemstilling har vært den uforklarlige diskrepansen mellom de umyndiggjorte atenske kvinner i kulturens gullalder, i det 5. århundre f. Kr., og samtidens litterære kvinneskikkelser. Tilnærmingen til dette problemet har også hatt en tendens til å bli overflattisk, forenkende og være bygget på subjektive synspunkter på kvinnens natur og rettmessige livsmål.

Etter at den nye interessen for kvinnehistorie blomstret opp, har forskningen i første rekke søkt å beskrive kvinners liv ved å finkjemme litterære tekster. I neste omgang har en vært mer observant på at tekstene er ført i pennen av menn, og i forlengelsen av det har en søkt å kartlegge de ulike menns kvinnesyn. I det siste har kvinneforskningen gått mer i dybden og den har tatt for seg mer gjenstridige problemer som forlanger tverrvitenskapelig innsikt og sofistikerte metoder. Målet blir å gi en helhetsbeskrivelse av oldtidens kulturer og å forstå de historiske og litterære bilder av kvinner innenfor disse.

Når en setter søkning av kvinners liv i oldtiden i fokus, når en slutter å behandle kvinnene som en enhetlig og konstant gruppe, og

som appendiks til den «egentlige» historien, oppstår nye spørsmål. Kunsthistorikere vil f.eks. i stedet for å beskrive stil og draperi til de arkaiske kore-statuenne, spørre etter figurens sosiale funksjon. Forhold som har vært betraktet som statiske, viser seg å ha vært under stadig historisk endring. Et eksempel kan være synet på seksualitet.

Andre tekster og kilder enn de gjengse blir sentrale: Den homeriske hymne til Demeter og de hippokratiske medisinske skrifter er et par eksempler. Og når en frir seg fra gamle forestillinger om kvinners psyke og intellektuelle

egenskaper, vil en oppdage andre sider ved antikkens kvinnelige forfattere. Studiet av kvinner i antikken er ofte blitt karakterisert som snever forskning. Under seminret ble slike påstander til fulle motbevist, idet det viste seg at en overalt kan stille spørsmål som setter kvinnen i fokus.

Ved flere anledninger ble fundamentale teoretiske spørsmål drøftet, som f.eks.: Hvem skaper kanon innen kunsthistorien, og hvorfor og hvordan har kvinnelige kunstnere i antikken, eller kunst som viser kvinners liv, falt utenfor? Eller hva er årsakene til kjønnshierarkiet, og

hva kan klassiske filologer bidra med i arbeidet med å finne svar på dette spørsmålet? Seminaret kretset om noen hovedtemaer som ble belyst tverrfaglig. I diskusjonen om «*matriarkatsteorier*» ble arkeologiske undersøkelser fra Det nære østen og Kreta trukket fram. Videre historisk kildegranskning omkring oldtidens beretninger om matriarkalske samfunn, litteratur-, kunst- og religionsvitenskapelige analyser av myter, modergudinner, amazoner og andre varianter av «*kvinnestyrer*». De andre hovedtemaene var samlet om ulike perioder. *Kvinnens status i det 5. århundredes Aten*. *Kvinner i de hellenistiske rikene*, og *Kvinner under romersk keisertid*.

Det mest utfordrende tema synes jeg var diskusjonen om kvinners plass i det klassiske Aten. Den påfallende motsetning mellom kvinners liv og de litterære kvinnebilder, som mange forskere fremdeles undres over, krever en grunnleggende tverrvitenskapelig analyse. Vi må forstå kvinners stilling i forhold til en kompleks økonomisk, sosial, juridisk, politisk og religiøs struktur. Etter mitt syn inntok kvinnene en nøkkelposisjon innenfor en agrar økonomi som reserverte retten til å eie jord til frifødte medlemmer av atenske borgere, og som ekskluderte ufrie, frigivne, «bofaste utlendinger» (*metoiker*) fra en rekke privilegier. Kvinnene videreførte ikke bare den legitime arvefølgen innenfor *oikos*-husholdet, de sto sentralt i menneskesorteringen, til ulike kategorier. De reproduerte hele statushierarkiet av borgere – frie, frigivne, ufrie og *metoiker*. Når status basert på fødsel og farstilhørighet kun kan kontrolleres ved å kontrollere moren, var det maktpåliggende å gjennomføre en streng kjønnssegregering. De historiske årsakene til denne overvåkingen kan spores tilbake til demokratiets fødsel. De henger sammen med den økte betydningen av *oikos* husholdet som grunnlag for (politiske) privilegier.

Men det er forbausende hvor vidtrekkende følgene har vært. Vi ser hvordan kulturen i alle dens forgreninger har lagt bånd på kvinners sosiale bevegelsesfrihet, skjerpet arbeidsdelingen mellom kjønnene, gjennomført konsekvent dobbeltmoral i lovgivningen og klassifisert kvinner som «respektable» og «ikke respektable». Når ekteskapet eller ekteskapsforbud dannet basis for menneskers plassering innenfor det sosiale hierarki, har kulturen et overordnet behov for å reproducere kjønnssegregering og -stereotypisering. Det blir stadig klarere hvordan dette er et sentralt anliggende i filosofiske og vitenskapelige tekster, i religionens myter og ritualer og i dramaets iscenesettelse. Inversjon av de gjeldende sosiale normer er et vanlig trekk i mytiske tekster. Ved brudd stadfestes normene. Dramaet er befolket med personer som overskrider sosiale grenser, bryter ut av sin mannlige, «offentlige» eller sin kvinnelige, «private» sfære. Det er dermed et viktig ledd i kulturens bestrebelse for å prege samfunnsmedlemmene. Ved å forfølge denne arbeidshypotesen, vil vi ikke bare finne svar på hvorfor de forunderlige kvinneskikkelser viser seg på scenen, men vi vil få en ny forståelse av hva slags fenomen det tragiske og det komiske teater i det gamle Hellas er.

Resultatet av 6 ukers samarbeid blir nå samlet i et hefte med korte drøftinger av sentrale spørsmål innenfor hovedtemaene og med annonserte bibliografiske oversikter (inklusive visuelle hjelpemidler).

Informasjon om The Summer Institute on «Women in Classical Antiquity» fås ved henvendelse til Synnøve des Bouvrie, adresse som nedenfor.

Synnøve des Bouvrie
Inst. for språk og litteratur
Universitetet i Tromsø
9000 Tromsø

Kvinner i nordisk middelalder

Nordiske kvinner har på mange måter en felles historie. Dette faktum har vært utgangspunktet for et bredt tverrfaglig samarbeid om kvinner i middelalderen

De første skritt for å få i stand et nordisk samarbeid omkring forskning om kvinnen i middelalderen kom i stand på et større symposium om kvinner i europeisk middelalder i København i 1978. Etter dette er det blitt arrangert tre symposier omkring *nordiske* kvinners historie. Det siste ble holdt over fire dager på Store Milde ved Bergen i august i år.

Nordisk samarbeid har flere fordeler: Geografisk nærhet gir bedre muligheter for kontakt. Norden har på mange felt lik historisk utvikling, noe som kunne gjøre sammenlignende forskning mulig.

Det første nordiske symposiet ble holdt alt i 1979 i Kungälv, med temaet: «Kvinnens økonomiske stilling i norsk middelalder». I tillegg til foredragene – som er publisert – ble det satt av tid til å drøfte kildene til å belyse kvinnens økonomiske stilling, Skálholtsymposiet på Island i 1981 hadde som emne «Forandringer i kvinners vilkår i middelalderen», også disse foredragene er publisert. På Skálholt ble tanken om samnordisk prosjekt vakt, og resulterte i forberedende drøftinger på Store Milde i år. Her ble rammen trukket for et nordisk tverrfaglig prosjekt med tittelen *Kvinnens sosiale, økonomiske, religiøse og juridiske stilling i middelalderen*.

Det andre hovedemnet på Store Milde var som nevnt kvinnearbeid. Foredragene spente over dagliglivets sysler, som f.eks. matlaging, og mer spesialisert arbeid som legevirksomhet, og fra kvinners deltakelse, og rolle i kult til politiske oppgaver i riksstyret. Både arbeid i agrarsamfunnet og spesialisert virksomhet i byene ble tatt opp.

Arbeidet med å publisere foredragene fra Store Milde-symposiet er i gang.

På alle de fire symposiene har de fleste deltakere – 25–30 – vært kvinner. I København var flertallet av de nordiske deltakerne historikere. I år var tverrfagligheten atskillig større, her var foruten historie, arkeologi, religionshistorie, runologi, fysisk antropologi, kirkehistorie og idehistorie representert. Deltakerne har vært fra Island, Danmark, Finland (ikke i år), Færøyene, Sverige, Norge og Grønland (1981).

Symposiene har vært arrangert av nasjonale arrangementskomiteer, som har hatt kontakt med de øvrige nordiske land via kontaktpersoner. Mens arrangementskomiteen har hatt ansvar for finansiering og arrangering, har kontaktpersonene skaffet foredragsholdere og foretatt påmelding av deltakere fra de respektive land. Symposiene i 1979 og 1981 ble helt eller delvis finansiert av Nordisk kulturfond, mens symposiet i Bergen ble støttet av NAVF, Clara Lachmanns Fond og Letterstedska föreningen.

Symposiene har fungert som møtested (og inspirasjonskilde) for forskere fra små og store fag med felles interesse: kvinneaspektet. For alle fagene gjelder at middelalderen får relativt liten oppmerksomhet – kvinneaspektet i middelalderen enda mindre.

Konkrete resultater av symposiene er publikasjonene: *Aspects of female existence* (ed. B. Carlé, København 1980), *Kvinnans ekonomiska ställning under nordisk medeltid* (red. H. Gunneng & B. Strand, Lindome 1981) og *Förändringar i kvinnors villkor under medeltiden*

5 foredragsholdere på symposiet ved Store Milde. Fra venstre: mag.scient. Berit Sellevold, Norge; stipendiat Grethe Jacobsen, Danmark; dosent Hedda Gunneng, Sverige; professor Grethe Authén Blom, Norge; og rektor Guðrún Helgadóttir, Island. (Foto: Arne Nilsen, Bergens Tidende.)

(red. S. Adalsteinsdóttir & H. Þorláksson, Reykjavík 1983).

Møtene har også gitt ideer og inspirasjon til tverrfaglig samarbeid. Men de har vist seg å være utilstrekkelige når det gjelder å få i gang tverrfaglig *komparativ* forskning. Dertil er de holdt for sjelden og med deltakere som fra før av har tiden sin fylt med andre oppgaver. Det er således behov for et mer organisert og målrettet samarbeid om denne oppgaven. Dette er som nevnt tenkt løst som et nordisk, tverrfaglig prosjekt.

Siden høsten 1981 har planleggingsgrupper fungert i Danmark, Island, Norge og Sverige. Dessuten har den svenske arbeidsgruppen nettopp knyttet kontakt med finske forskere i håp

om etablering av også en finsk planleggingsgruppe i nærmeste fremtid. Dessuten er det kontakt med en forsker fra Færøyene. På symposiet på Store Milde ble en enige om rammene for prosjektet. Samtidig ble det klart at et enda grundigere forarbeid var en forutsetning for å kunne realisere et prosjekt som skal være såvel *nordisk*, *tverrfaglig* som *komparativt*.

Et nordisk tverrfaglig samarbeid kan gi nye perspektiver på kulturhistorien ved å åpne for nye problemstillinger og ved å endre den tradisjonelle perspektivering.

Randi Andersen
Ingvild Øye
Bryggen Museum
Bergen

Sosialisering til husmor

*Norges Husmorforbund
i mellomkrigstiden¹⁾*

Med hensyn til arbeidsområder, arbeidsmåter og organisasjonsideologi framsto Norges Husmorforbund som en sosialiseringsorganisasjon. I sin tur har dette betydning for hvordan en undersøker organisasjonens innflytelse – et emne som blir berørt sist i denne artikkelen

Norges Husmorforbund vokste til en stor og landsomfattende organisasjon i mellomkrigstiden. Større enn hva som ser ut til å ha vært tilfelle i våre naboland Sverige og Danmark. Landsforbundet her i landet ble dannet i 1915 – da var det tre foreninger som eksisterte (Kristiania, Bergen og Trondhjem). Fram mot 1940 vokste tallet til over 600, fordelt over hele landet. Husmororganiseringen fikk først fotfeste i byene og spredte seg siden utover. Nord-Norge kom forholdsvis sent med, men også denne landsdelen kom. NH ble ikke bare et byfenomen i Norge – slik som det ser ut til å ha vært tilfellet i Danmark, mens det motsatte påpekes fra Sveriges side (Groth Bruun 1980 og Hultgren 1982). I Norge kom både by- og land-husmødre med. Men det er uklart om bondekvinner sluttet opp i noe stort antall. Vi vet i alle fall at NH hadde en konkurrerende organisasjon (Bondekvinnelagene) overfor disse kvinnene. Det er også ting som tyder på at det var den lokale overklassen først og fremst som sluttet opp om NH i den første organiseringsfasen.

sees på bakgrunn av at flere var husmødre med husholdningsarbeid i eget hjem som det vesentlige. Den må selvfølgelig også sees i lys av husmorbevegelsens budskap til husmødrene, men ikke mindre i lys av de praktiske mulighetene for å utbre budskapet og oppfordre til organisering. NH inngikk i denne tiden organisert økonomisk samarbeid med Norges Industriforbund, næringsorganisasjoner og private firmaer. Disse finansierte reisevirksomhet over hele landet og stilte varer til disposisjon. NH's kvinner på sin side demonstrerte varene, snakket om husmørsak praktisk og mer ideelt, samt oppfordret til organisering.

Men her ligger også en annen nøkkel til NH's organisatoriske suksess. Kombinasjonen av et mer *ideologisk* og et *praktisk* budskap. Det som først og fremst fikk husmødrene utover landet til å gå over terskelen var praktiske foredrag og demonstrasjoner – der de kunne lytte, se, smake og omsette kunnskapen umiddelbart. Uten dermed å underslå at flere av NH's foredragsholdere var så kjente og populære at de trakk hus selv om temaet var av mindre praktisk art.

Denne satsingen både på det ideologiske og det praktiske gjenspeilet seg i ledelsen. Eller rettere: Organisasjonens virksomhet var en avspeiling av ledelsens tosidighet. I størstedelen av den perioden som behandles her var den reelle ledelsen i organisasjonen delt mellom to kvinner. Der den ene etter hvert avløste den andre som formell forbundsleder. De to – Marie Michelet og Amalie Øvergaard – hadde ulik bakgrunn og ivaretok hver sine felter innen organisasjonens virke. Det fungerte en harmonisk arbeidsdeling mellom dem. Marie Michelet hadde bakgrunn i kristelig miljø, hadde organisatorisk erfaring fra Sedelighetsbevegelsen og fra Norske Kvinners Nasjonalråd. Hun var opptatt av husmororganiseringens idegrunnlag. Øvergaard var skipsreder, hadde gode kontakter med næringslivet, ivaretok forbundets økonomiske interesser og de praktiske sidene av husmorsaken.

NH's dannelse kan sees på bakgrunn av de to faktorene som kjennetegner Marie Michelets bakgrunn – Sedelighetsbevegelsen og Kvinnebevegelsen. Det ser da også ut til at Michelets person er uunngåelig når en skal forklare dannelsen av landssammenslutningen i 1915.

På den ene siden trakk organisasjonen med seg *trekk fra Sedelighetsbevegelsen* – oppfatningen av hjemmets betydning for det bestående samfunn, arbeidet for å bevare hjemmet som en harmonisk enhet og den selvsagte rammen rundt reproduksjonen og kvinners arbeid, oppfatning av et sedelig levnet og kvinnes rolle i arbeidet for å høyne sedeligheten, det kristne grunnlaget. På den andre siden må organiseringen sees i forbindelse med *kvinnesaksorganiseringen* fra 1880-åra. Den hadde bidratt til å sette kvinnes stilling under debatt, samtidig som den hadde synliggjort et eget kvinnelig organisasjonsmarked. NH må sees som en organisering i forhold til – og i opposisjon til – denne kvinneorganiseringen. Forbundets viktigste sak ble bevaringen av kvinnes plass i hjemmet og avvísning av enhver likestillingstankegang. NH var et organisert forsvar for en komplementær kvinnerolle på sedelighetens grunn. På den tredje kanten markerte Husmorforbundet seg klart mot *velledigheten*. Det var ikke arbeid for å hjelpe

andre, men virksomhet konsentrert om kvinnene selv, organisasjonen skulle drive.

Det var husmoren foreningsbladet, foredragsreisene, utstillingene, messene var beregnet på i første rekke. Det var hennes stilling som husarbeider, arbeidsgiver og oppdrager som sto i sentrum for denne husmororganiseringen.

Kjønnsarbeidsdelingen og kvinnen i hjemmet

Viktigste grunnlag for NH's sosialiseringsvirksomhet var at kvinnene hadde en komplementær arbeidsrolle til mennene. Forbundet bygget på, og ønsket å opprettholde, en skarp kjønnsarbeidsdeling. Det var den komplementære kvinnerolle forbundet engasjerte seg for.

Holdningen om at ekteskapet var en forretningkontrakt, bygget på komplementaritet, var til stede. Allerede i 1913 sa Marie Michelet tydelig ifra at det var hustruens plikt å innrette hjemmet slik at mannen kunne hente hvile og livsmot til sin gjerning der. Dersom hustruen ikke lykkedes i det, var hun å betrakte som en dårlig kompanjong i en forretning og kunne følgelig ikke vente at mannen skulle elske henne. Ekteskapet var altså å sammenlikne med en forretningsforbindelse, der begge parter måtte opprettholde sine forpliktelser for å gjøre seg verdige til at forholdet skulle bestå.

Likestilling var aldri aktuelt i forbundets aktivitet i den perioden som studeres her. Problemstillingen å likestille kvinner var ikke aktuell politikk. Det følger av at organisasjonen mente de to kjønn skulle operere på hver sine samfunnsområder, de regnet ikke med konkurranse mellom dem, men en harmonisk arbeidsdeling og komplementære roller.

Kvinnenes arbeide skulle også være *fysisk atskilt* fra mannens. Kvinnenes doméne skulle være *hjemmet*. Og hjemmet skulle på den andre siden helst tjene som ramme for nær sagt alle kvinners virksomhet. Gifte som ugifte, unge som eldre. Alle kvinner har sin misjon i hjemskapende retning, slo Marie Michelet fast tidlig i organisasjonens liv. Det fikk konsekvenser for NH – organisasjonen interesserte seg både

for den unge, midlertidig ugifte og den varig ugifte. Men i NH's sammenheng var den «egentlige kvinnen» husmoren i eget hjem.

Forbundet drev propaganda for *hjemmet som arbeidsplass*. I starten på dets virksomhet ble det fra flere hold slått fast at det var en flukt bort fra hjemmet som arbeidsplass – at butikk og kontor var konkurrentene, samt at den organiserte kvinnebevegelsen ikke hadde så lite av skylden for dette. Svaret ble å framheve hjemmets gode egenskaper som arbeidsplass – også for dem som ikke hadde sitt eget. Det ble bl.a. gjort i forbindelse med debatt omkring hushjelpsspørsmålet i begynnelsen av 1920-åra. Svaret var videre å dyktiggjøre kvinnene for arbeidet i hjemmet, sette dem bedre i stand til faktisk å utføre det. Det ble gjort ved omfattende opplysningsvirksomhet og ved krav om utdanning. Og svaret var å heve husarbeidets anseelse. Kvinnefrigjøringen hadde satt husarbeidet i miskreditt, ble det hevdet. Økt anseelse var uløselig knyttet til kravene til arbeidets utførelse og til utdannelsen. Og svaret var til sist å sørge for rekruttering av de unge kvinnene til hjemmene. Det ble gjort i holdningen til pikeutdanning og krav om tvungen husstellundervisning for alle piker.

Konsentrasjonen om den *komplementære kvinnerollen* var motivert ut fra hensynet til *hjemmet*. Det var bevaringen av hjemmet som sto i fokus for forbundet. Kvinnens arbeid i hjemmet var nøkkelen til dette arbeidet. Det var ikke henvisningen til kvinnens natur som legitimerte at kvinnens plass var i hjemmet, det var derimot hensynet til bevaring av hjemmet selv, og av samfunnet. Det hadde ifølge NH stor samfunnsmessig betydning at kvinnen arbeidet i hjemmet. Opptatthet av den komplementære kvinnerollen var derfor *ikke primært en kvinnesak* for organisasjonen, det var snarere et middel for å nå høyere mål – vern om hjemmet. NH – til 1933 Hjemmenes Vels Landsforbund – hadde som sin oppgave «alt som kan gavne og glede, styrke og løfte våre hjem».

Denne ideologien ser ut til å ha mye til felles med den «hjemlige ideologi» (Domestic Ideology) som så dagens lys i England omlag 100

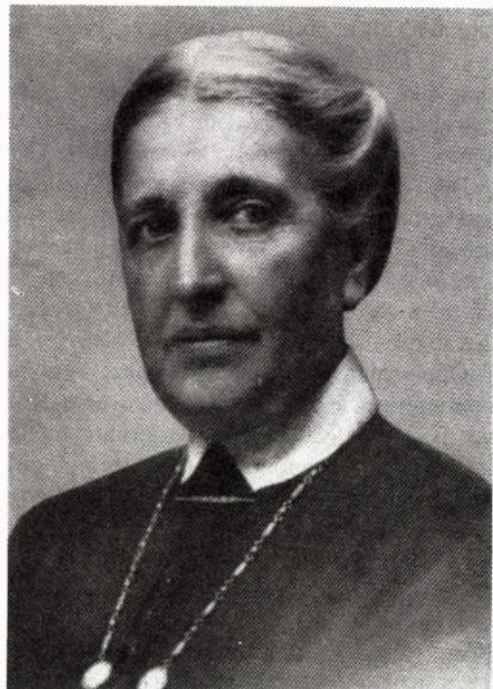
år tidligere (se Hall 1979). Til tross for den felles konsentrasjon om kvinnens plass i hjemmet representerte nok NH en modernisert versjon. Motsetningen mellom hjemmet som elskelig og utenverdenen som fiendtlig ble ikke framhevet så sterkt. Kvinnens plass i hjemmet ble ikke legitimert ved henvisning til natur og behovet for beskyttelse. Det var ikke for seg selv først og fremst kvinnen skulle holde til i hjemmet, det var for hjemmets og det større samfunns skyld. Sammenhengen mellom hjem og samfunn ser ut til å ha blitt sterkere understreket. Kvinnene skulle heller ikke bare være i hjemmet, de skulle tre over terskelen. I NH's husmorideal skulle husmødre delta i organisert aktivitet utenfor hjemmet – i et organisert forsvar for hjemmet riktignok. At forbundet nedla et enormt arbeid i å øke rekrutteringen er et tegn på at organisasjonsdeltakelse i seg selv ble betraktet som en vei til husmorsosialisering.

Marie Michelet har selv gitt en gripende beskrivelse av hvordan hun oppdaget sin indre og ytre linje. Den indre var hjemmet og kretsen av de nære. Den ytre var nettopp samfunnsmessig arbeid for å bevare hjemmet. Denne vekkelsen førte Marie Michelet inn i arbeidet med husmorsaken – for henne en kombinasjon av kvinnesak og sedelighetssak.

I hjemmet skulle kvinnen sørge for at det var et godt sted for mannen, barna og hushjelpen. Hun skulle selv være en dyktig husarbeider, en god økonom, en myndig administrator og arbeidsgiver, en god oppdrager av barn og hushjelp, samt en stor personlighet som kunne fylle hjemmet også åndelig og kulturelt. Vi skal se nærmere på husmoren som husarbeider og arbeidsgiver. Først litt om

Husmoren som personlighet

Nettopp fordi hjemmet og kvinnen i det var viktige samfunnsmessig sett – og fordi hjemmet ikke tjente kun som en beskyttet ramme rundt kvinneliv – var det ikke likegyldig hvem kvinnen i hjemmet var. Michelet mante kvinnene til å se seg selv som førsteperson i hjemmet. Det var på dem ansvaret hvilte. Det var de som skulle gjøre hjemmet til et best mulig sted for mann, barn, hushjelp. Ansvaret skulle løfte kvinnen slik at hun ble denne store, denne

Marie Michelet - stifter og formann i NH 1915-34.

Amalie Øvergaard - formann i NH 1934-46.
Begge illustrasjonene er hentet fra Juliane Solbraa-Bay: «Nordens husmødre», Oslo 1970.

viktigste av alle oppgaver, verdig. Michelet skrev i 1930-årene: «Skal våre hjem bli de gode, verdifulle hjem samfundet trenger ... så må husmødrene tappert og ydmykt, målbevisst og seirende tre frem og si: Hjemmet er mitt livsarbeid. Jeg tar på mig det ansvar som ligger i at hjemme er jeg første person.» Videre understreket hun at det praktiske arbeidet kanskje ikke var det viktigste – «det er kanskje mere hvad hun *er* enn hvad hun *gjør* som preger hennes hjem og skaper den hjemmets ånd som er grobunnen for alt det hun vil oppnå gjennom sitt livsarbeide.» skrev hun i slutten av 20-åra. Det var åpenbart ikke slik at mannen først og fremst skulle være kvinnens beskytter i hjemmet. Det var ingen underkuet, svak og passiv husmor som Husmorforbundets ideal. Hus-truens sterke personlighet var avgjørende for det gode hjem.

Denne framhevingen av kvinnens rolle kan sees både som en følge av kvinnebevegelsen og som en videreføring av sedelighetsbevegelsens syn på kvinner som sentrale for den sedelige oppdragelse. Sikkert er det i alle fall at å tilskrive kvinnene en sterk posisjon i familien må ha vært viktig for en organisasjon som hadde som langsiktig prosjekt å bevare kvinnene i familien.

Når Michelet fant grunn til å understreke dette med personligheten så sterkt – hun kom tilbake til det flere ganger – skyldtes nok det at det var andre sider ved den komplementære kvinneverollen som kom til å dominere organisasjonsaktiviteten. Den praktiske dyktiggjøringen kom til å prege forbundet. Michelet var redd for at denne skulle bli for viktig. På dette punkt lå et av dilemmaene i organisasjonen. Det var konkrete omstendigheter som gjorde det lett å drive praktisk opplysningsvirksomhet. Det budskapet var også lettfattelig og egnet til rekruttering. Men sjefsideologen Michelet sa klart ifra at det var ikke rekrutteringen som var viktigst når alt kom til alt, men hva forbundet tilførte den enkelte i hennes personlige utvikling. Et slikt dilemma mellom et praktisk budskap og fristelse til storrekruttering og konsentrasjon om det mindre lettfattelige personlige budskap ser også ut til å ha vært til stede i den danske husmororganiseringen.

Vi skal se nærmere på den konkurrerende praktiske virksomheten:

Dyktiggjøring av husmødre som husarbeidere

Sosialisering av husmoren til å bli en økonomisk forbruker sto sentralt. Det må sees i sammenheng med framvekst av forbrukersamfunnet, samt av familiens funksjon som fordelingssted for mannens lønnsinntekt. Men det hang også sammen med et selvstendig kvinneideal. NH's husmor skulle få penger til sin rådighet – til gjengjeld skulle hun vise seg oppgaven som økonom voksen ved å legge forbruket etter familiens økonomiske evne. Det ble sterkt understreket at det nøysomme hjem kunne være like godt som det velstående. Det avhang av husmorens evne til å forvalte midlene. Når det ble understreket må det også ha sammenheng med at mellomkrigstida var en vanskelig økonomisk tid.

Men det var ikke bare som familieøkonom det ble stilt krav til husmoren. Også samfunnsøkonomisk skulle hun yte sitt gjennom forbruket. NH ble først knyttet til foreningen «Minsket forbruk» og senere til Landsforeningen Norsk Arbeid. Utgangspunktet – og legitimeringen – var at husmødrene skulle styrke norsk industri og redde norske arbeidsplasser gjennom å forbruke norsk. I neste omgang førte denne innretning mot industrien til et omfattende økonomisk samarbeid med norsk næringliv. Det i seg selv det beste bevis på at husmorens samfunnsøkonomiske betydning som forbruker ble anerkjent. Samarbeidet hvilte på at NH hadde noe industrien og jordbruksorganisasjonene trengte: tilgang til norske husmødres forbruk. NH på sin side fikk hva den trengte – penger og budskap til rekrutteringsreisen.

At forbundets sosialisering av husmødre i så sterk grad bar preg av opplysning og demonstrasjon av forbruksvarer kan ikke sees uavhengig av dette økonomiske samarbeidet.

Men mellomkrigstida bød også på andre, lett mosettelige budskap. Det var tiden for ny kunnskap på ernæringsens område. Husk at vi-

taminene ble oppfunnet på den tiden, presiserte et av de eldre medlemmene for meg. Den kunnskapsrike husmor var ledd i forbundets husmorideal. Samtidig ga dette opplysningsvirksomheten en vitenskapelig legitimering.

Det er åpenbart at denne opplysningsvirksomheten forutsatte at husmoren var husarbeider i eget hjem. Hvorfor skulle hun ellers lære seg å lage sild på femten måter, tilberedt på tre ulike komfyrer. Det var slett ikke den dovne luksushusmoren som var idealet.

Opplysningsvirksomheten bygget også på oppfatningen at husmorarbeid måtte læres. Det var ikke medfødt å være god husmor, heller ikke var det en automatisk følge av biologisk kjønn. Kravet om utdanning tjente imidlertid to hensikter – både å understreke behovet for faglæring, og å heve husmorarbeidets anseelse.

I sine krav på husstellutdanning var NH påvirket av «home economics»-utdannelsen i USA. Michelet var forbindelsen (se også Strasser 1982). Samtidig falt det sammen med krav fra flere hold, og aktivitet fra myndighetens side i 1920-åra. Flertallet innen NH ser ut til å ha gått inn for tvungen fortsettelsesskole i husstell for alle unge piker. Det var et krav den øvrige kvinnebevegelsen ikke kunne slutte seg til (jfr. NKN). «Kvinden maa faa sin værnepligt mot vor værste fiende: hendes uvidenhed paa husstellet omraade,» ble det uttalt på det første landsmøtet i 1919. Marie Michelet uttalte noe senere at det var «intet mindre end selvmordrisk» å fortsette uten utdanning for de unge pikene. Fagstatus til husarbeidet ville dessuten hindre flukten fra husarbeidet, ble det håpet. Offentlig husstellundervisning var langt fram. NH lanserte sitt eget botemiddel: læringsvesen i husstell. Tanken var nok at dette skulle bidra til å utdanne de unge pikene, men mest av alt kan det betraktes som et forslag som skulle gi husmødrene lærevillig og billig hushjelp. I det hele var husmoren som arbeidsgiver også sentral i NH's virksomhet:

Sosialisering av husmødre som arbeidsgivere

Hushjelpsspørsmålet – og dermed også arbeidsgiversiden – fikk størst oppmerksomhet i NH i

den første tiden. Det avspeiler nok en utvikling mot at færre hadde råd til hushjelp etter hvert, men også et ønske om å holde en lav profil i dette motsetningsforhold. NH ønsket helt bestemt ikke å fremstå som en arbeidsgiverorganisasjon, samtidig som det var husmødrenes interesser som arbeidsgivere de ivaretok i konfliktsituasjoner. Et viktig ledd i denne «konfliktdempingen» var nettopp sosialisering av husmødre som arbeidsgivere.

Mens klager og krav overfor hushjelpene ble tillatt framført i starten, tok Michelet snart til orde mot en slik holdning fra husmødrenes side. Husmødrene skulle behandle hushjelpene med respekt og på en forsonlig måte. Piken skulle gjerne behandles som familiemedlem, husmoren skulle være opptatt av å sørge for at hun fikk en tur i frisk luft hver dag, på den andre siden var forutsetningen at hushjelpen forsto at et hjem var en bedrift som ikke kunne styres med regulert arbeidstid. Bort med de sosiale forskjeller, skrev Michelet. Vel var det så at husmoren og hushjelpen ikke var like og ikke utførte det samme arbeidet i hjemmet. Men de skulle være like verdige. Det var familiær ideologi (Tinne Vammen) som skulle erstatte kontroll gjennom regler og lovregulering. Kort kan ideologien sammenfattes slik, som Michelet sa i et foredrag så sent som i 1937: «Vi er sammen med vår hushjelp i samme båt, og dette fartøi er intet ringere enn selv de norske hjem.» «La henne føle at det ikke er et patriarkalsk forhold, men at hun lever sammen med husfeller,» var en annen oppfordring i klasseforsoningens ånd. Husmoren skulle som arbeidsgiver være streng, men rettferdig, ikke følge reglene for nøye og ikke være redd for å slippe hushjelpen inn i familien – men på den andre siden skulle også hushjelpen vise samarbeidsvilje og fleksibilitet.

NH bidro gjennom sitt engasjement i hushjelpsspørsmålet også til sosialisering av hushjelpen. Den familiære ideologi og kravene til husmoren hadde sin motsvarighet i krav til hushjelpen. Mer bemerkelsesverdig var det imidlertid at det dukket opp et krav om *dannet hushjelp* omkring 1919. Det betød ikke bare at en håpet og ønsket at hushjelpen skulle være dannet i manerene, men også at hun skulle

komme fra den dannede klasse. Norges Husmorforbund gikk inn for å benytte sine egne døtre så å si som hushjelpere. For det første kan dette selvfølgelig betraktes som et svar på den desperate hushjelpmangelen som ble uttrykt. For det andre var det slik at dannet hushjelp var tilpasset det dannede hjemets behov. Marie Michelet etterlyste de med «personlig kultur» som hushjelpere. Men dernest dreide dette seg om et tiltak for *kvinnesosialisering til ekteskapet*. Det var bl.a. begrunnet som utdanning til ekteskapet at de bedrestilte i NH kunne tenke seg å la sine egne gå som hushjelpere. Men det var også ledd i en offensiv for å hevde *hjemmet som aktverdig arbeidsplass for de ugifte bedrestilte*. Marie Michelet oppfordret dem til å organisere seg og ikke å slippe hvem som helst inn i organisasjonen. Sykepleierens organisering stilte hun opp som forbilde. De unge ugifte kvinner av bedre klasser skulle forstå at hjemmet var en bedre arbeidsplass enn butikken og kontoret. En arbeidsplass som trengte og krevde de beste personligheter.

I understrekingen av hjemmet som arbeidsplass for alle på den ene siden, og kun for de beste, på den andre siden, var det representert en motsetning. Nærliggende er det å tro at dette betydde alle av de beste – både de gifte og ugifte, unge og eldre, og dernest et ønske om at alle skulle bli de beste, dvs. uttrykk for ønsket om å utbre et huslig middelklasseideal.

NHs holdning i arbeidsgiverspørsmålet illustrerer et sentralt dilemma i organisasjonen, et *klassemessig dilemma*. Der nettopp sosialiseringen av husmødre som arbeidsgivere og sosialiseringen av hushjelpere, ble svaret på dilemmaet. En måte å tilsløre det på.

Uttrykt mål for Hjemmenes Vels Landsforbund ved stiftelsen var at det skulle bli en bred organisasjon som ikke bare omfattet de allerede eksisterende Hjemmenes Vel foreningene. Viktig for å organisere bredt var et alminnelig budskap. Det var opplysningsvirksomheten. Der var budskapet både praktisk og konkret og alminnelig. Samtidig hadde forbundet en klassebelastet arv, som det også førte videre. Hjemmenes Vel organiseringen hadde som utgangspunkt bl.a. organisert ivaretagelse av husmødrenes interesser overfor hus-

hjelperne. I forbundets første år engasjerte hus-
hjelpsspørsmålet. Forbundet regnet seg som
talerør for de kvinnene som hadde hushjelp.
Det var klart så sent som i slutten av 30-åra ved
behandlingen av hushjelploven. Det måtte
være om å gjøre å dempe preget av ivaretakelse
av en bestemt klasses interesser, når en hadde
som mål å rekruttere – og sosialisere – bredere.
Sosialiseringen av husmødre som familiære ar-
beidsgivere og sosialiseringen av hushjelpere til
dannete hushjelpere, legitimert som fagutdan-
nelse og oppdragelse til hushjelpenes beste –
bidro til å dempe klassemotsetninger og bringe
bud om klasseforsoning.

Vern om hjemmet: Kvinnesosialisering. Oppsummering og dilemmaer

Jeg finner i min undersøkelse at det virkelig var
«hjemmenes vel» som var NH's mål. Det var
ikke kvinnes situasjon i seg selv som interes-
serte. Men for å arbeide for de gode hjemms vel
ble søkelyset rettet mot kvinnene. I hjemmet
var kvinnen krumtappen. Hjemmet skulle være
rammen om kvinners arbeid – de gifte, men
også de ugifte, alle, men særlig de beste. Nå og
i framtiden.

Kvinnen skulle være i hjemmet, men ikke
tilbaketrasket og isolert. Hennes og hjemmets
betydning samfunnsmessig sett ble under-
streket, samtidig som forbundet også oppford-
ret henne til samfunnsmessig aktivitet, for be-
varing av hjemmet i første rekke. Deltakelse i
NH var en viktig del av kvinnesosialiseringen.

NH grep inn med kvinnesosialisering i en
periode der de foregående tiår var preget av
store samfunnsmessige endringer. Flere og fle-
re kvinner ble «rene» husmødre – det fulgte av
økende urbanisering og nedgang i jordbruks-
sysselsettingen. Videre hadde den organiserte
kvinnebevegelsen bidratt til å rette søkelyset
mot kvinnens stilling – NH var det organiserte
forsvar for hennes plass i hjemmet. Denne tida
var også preget av økt grad av ferdigproduserte
varer, samt lettelse på husholdningsområdet
som innlagt vann, elektrisitet og nye red-
skaper. Det ble frambrakt ny viten på ernær-

ringens område og familien ble stedet der den
inntekt mannen brakte inn skulle fordeles.

NH's sosialisering til en dyktigere husmor-
rolle må sees på denne bakgrunn. Men den må
også sees som et tiltak for å konsolidere og
verdsette husmorposisjonen i en omveltningstid.

Men det ble fra sjefsideologisk hold i organi-
sasjonen understreket at det praktiske ikke
måtte ta overhånd. Det kan sees som *et klasse-
messig dilemma* – som forbundet også var pre-
get av på andre måter. Det praktiske dreide seg
om kunnskapene og det sikret rekrutteringen,
men satte ingen betingelser til dannelsen og
den «personlige kultur». Understrekingen av
at det siste var så vesentlig, viser oss at det var
ikke de praktiske kunnskapene som var de vik-
tigste uansett – men de praktiske kunnskapene
sammen med dannelsen var nødvendig. At den
praktiske opplysningsvirksomheten preget for-
bundets virke i så stor grad må sees som en
konsekvens av det økonomiske samarbeidet
med næringslivet, og ikke som en prioritering
fra forbundsledelsens side. Derfra gikk det klare
bud om et middelklassefundert huslig ideal
(jfr. sosialiseringen til arbeidsgiver, i under-
strekingen av husmora som personlighet og
ellers i det husmorideal som forbundet forholdt
seg til).

Samtidig som NH representerte et middel-
klasseideal ønsket organisasjonen ikke å fram-
stå som en arbeidsgiverorganisasjon overfor
hushjelpene. Linjen som ble valgt i dette spørs-
målet viste vilje til klasseforsoning i en klasse-
motsetningenes tid. Det samme var samarbei-
det med norsk industri, for å redde norsk indu-
stri og norske arbeidsplasser, et uttrykk for.

NH's virke uttrykte ønsket om å nå alle, men
særlig de beste, om å sosialisere til dyktighet,
men særlig til middelklassehusmor, om å be-
vare hjemmet og forsone mellom klassene.

Kvinnesosialisering: sosialisering som arbeidsmåte

NH tok sikte på å nå sine mål gjennom sociali-
sering først og fremst. Gjennom husmorsosia-
lisering. Krav rettet innad til kvinnene, til med-

lemmene, og til de potensielle medlemmene. Marie Michelet kalte det en ansvarsorganisasjon.

At husmorsosialiseringen var det vesentlige gjorde rettighetskamp mindre skikket som virkemiddel. Enkelte krav ble riktignok stilt til myndighetene. Et eksempel er krav om husstellutdanning. Også i det tilfellet dreide det seg om sosialisering – krav om offentlig husmorsosialisering. Forbundets representasjon var langt mindre framtreddende i denne perioden, enn den kom til å bli i etterkrigstid.

At sosialisering var viktigste arbeidsmåte synes helt naturlig når husmoren i hjemmet sto i fokus. Mangel på rettferdighetskrav kan forstås som at de var lite adekvate. Det var bevaring, og ikke dyptgripende materielle endringer, forbundet ville ha. Heller ikke det egnet til høye rop på rettigheter. Kanskje eksisterte det også innen forbundet en skepsis til for sterk offentlig innblanding i det private.

NH: Innflytelse. Noen spredte tanker

Det faktum at vi har å gjøre med en organisasjon som konsentrerte seg om sosialisering av kvinner må få betydning når vi skal forsøke å si noe om organisasjonens innflytelse eller makt. Det kan gjøre graden av innflytelse på offentlig politikk til et mindre egnet mål for organisasjonens reelle innflytelse (Hultgren 1982 har undersøkt kvinneorganisasjoners innflytelse på den samfunnsmessige beslutningsprosessen). Husmororganiseringens innflytelse, dens vellykkethet i dette henseende, må måles på dens egne premisser. Det var ikke det offentlige som var viktigste marked for forbundets politikk, selv om det ikke var uviktig hvilken anseelse det ga husmødrene.

Vi kan derfor ikke tolke beskleden innflytelse på en offentlig beslutningsprosess som eventuelt manglende innflytelse i dette tilfellet.

Dersom vi spør etter Husmorforbundets innflytelse på det ene og viktigste av de politiske markedene – husmødrene selv – er det grunn til å mene at forbundet kunne være fornøyd. Husmødrene utover landet sluttet opp om organisasjonen i stort tall. Vi vet selvfølgelig ikke hvor aktive de ulike foreningene var, heller

ikke hvorvidt de i hovedsak organiserte seg sosialt rundt det praktiske og underholdende, eller mer ansvarlig omkring ideologi og sosialisering. Forbundet løp risikoen for at budskapet forsvant.

Videre kan det se ut for – både overfor husmødrene, blant offentlige myndigheter og i opinionen generelt – at husmødrene snarere styrket enn svekket sin posisjon i mellomkrigstiden. Forbundets aktivitet falt sammen med en periode da husmødrene i økende (om enn beskleden) grad ble tatt med på råd av offentlige myndigheter, da det ble vist privat og offentlig vilje til å styrke husstellutdanningen og da offentlig politikk i alle fall ikke gikk inn for å svekke arbeidsdelingen mellom kjønnene. Både manglende aktivitet i forhold til å stimulere gifte kvinners yrkesaktivitet og vedtakelse av en ektefellelov som bygget på en arbeidsdeling mellom kjønnene, viser det. Også innenfor kvinnebevegelsen ser det ut til at husmorsaken var på offensiven heller enn på vikende front. Videre må næringslivets samarbeid med husmororganisasjonen ha virket til å gi husmødrene status som viktige forbrukere i en nasjonal økonomisk sammenheng.

Husmorforbundets innflytelse overfor husmødrene må bl.a. bero på at forbundet kunne gi husmødrene noe de ville ha. Muligheten til å organisere seg sosialt rundt sin posisjon som husmødre. Enkelte har understreket at det var viktig for kvinnene å få organisere seg for sine egne formål, ikke for å hjelpe andre. Det gjorde NH forskjellig fra mange andre organisasjoner på organisasjonsmarkedet. Til tross for at vi kan betrakte NH mest som en interesseorganisering for å verne hjemmene, var det ikke tvil om at den på mange måter også fremsto som en interesseorganisering for husmødrene – opptatt av å dyktiggjøre dem og å tilskrive dem verd. Reisevirksomheten og det praktiske, lett omsettelige budskapet, var faktorer som umiddelbart utløste oppslutning.

Husmorforbundets popularitet i opinionen, eller i alle fall mangel på konflikter til andre mektige grupper, kan skyldes flere faktorer. Forbundet oppfylte flere av de betingelser andre har skissert for kvinneorganisasjoners innflytelse – aktivitet begrenset til tradisjonelle kvin-

neområder, støtte av mektige grupper, mål som ikke bare gavnet medlemmene selv men også andre, legitimitet. Kvinnene la sin virksomhet til arbeidet med å opprettholde kjønnsarbeidsdelingen og konsolidere sin egen rolle. Deres interesser kom ikke i konflikt med menns interesser, det er da også en påfallende mangel på kjønnskonflikter i forbundets historie. Det skulle tilsi at de hadde mektige gruppers støtte. Videre var deres mål ikke bare for dem selv, men for hjemmene, for hele samfunnet. Og i tillegg nøyte NH godt av legitimering fra menn i næringslivet, vitenskapen, åndseliten og sine ektemenn. Samarbeid som tilførte økonomiske, vitenskapelige og åndelige ressurser og tilførte legitimitet. Forbundets manglende samarbeid med andre kvinneorganisasjoner kan forklares med disse organisasjonenes manglende ressurser og manglende muligheter til å gi legitimitet til NH.

En grunn alene til at forbundet fikk menns støtte, er at en kan betrakte organisasjonen som en organisering rundt kvinners som menns

maktgrunnlag (Hernes 1982). NH institusjonaliserte kvinners avhengighet av menn ved å gå inn for en fastholdelse av den komplementære arbeidsrollen, uten å sikre økonomisk uavhengighet. Menn nøyte godt av det maktgrunnlag det var å ha en avhengig kone hjemme, samtidig som forbundets husmorsak ville gi ham bedre hjemmeservice og øke hans muligheter for full innsats i det lønnede arbeidsmarked og de maktposisjoner som der fantes.

Kari Melby
Historisk Institutt
Universitetet i Oslo

1. Artikkelen er opprinnelig et innlegg som ble holdt på det første nordiske kvinnehistorikermøte, arrangert i Oslo i februar 1983. Stoffet er hentet fra en pågående undersøkelse om «Kvinnens organiserte aktivitet», analysert gjennom Norges Husmorforbund og Norges Lærerinneforbund ca. 1910–1915. Den er ledd i et større norsk kvinnehistorieprosjekt finansiert av NAVF.

NTNFs formål er å fremme den teknisk-naturvitenskapelige forskning i Norge og utnytte forskningsresultatene i norsk nærings- og samfunnsliv. Med NTNF-støtte arbeider for tiden ca. 3600 personer i forskningsinstitutter og næringsvirksomhet.

Forskerstipend

NTNF vil høsten 1983 dele ut en rekke stipend for videregående studier i Norge og i utlandet. Søkere må vanligvis ha fullført sin universitets- eller høyskoleutdannelse eller ha tilsvarende kvalifikasjoner innen tekniske eller naturvitenskapelige fagområder. Praksis fra forskningsbetonet arbeid er en fordel.

Se annonse i Ingeniørnytt nr 70 av 2. sept. Norsk Lysningsblad av 6. sept., samt Teknisk Ukeblad nr. 36 av 12. sept.

Søknadsfrist er 1. oktober 1983.

Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Forskningsråd
Sognsveien 72, Postboks 70 Tasen, Oslo 8 • Tlf.: (02) 23 76 85

MØTER SEMINARE

KONFERANSER

Kvinner og jordbruk

*Referat fra jordbrukskvinneseminar
ved ODH*

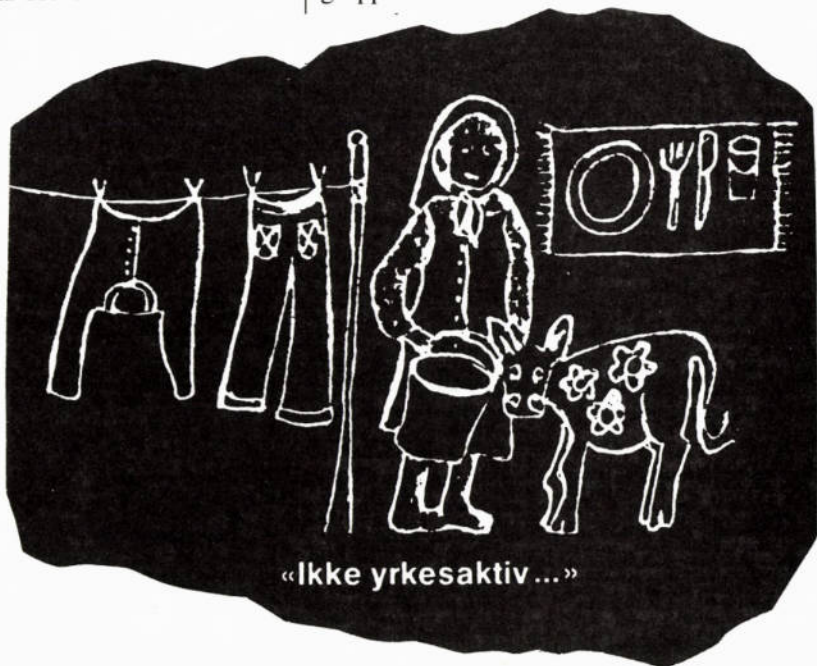
17.-19. mars 1983 arrangerte Oppland distriktshøgskole et seminar om jordbrukskvinnenes situasjon. Seminaret ble arrangert i forbindelse med et forskningsprosjekt om kommunale likestillingsutvalg (se nr. 3/83 av *Nytt om kvinneforskning*), og var det femte i rekken.

Temaet kvinner og jordbruk ble tatt opp fordi vi i prosjektet ønsket å rette søkelyset mot temaet. Jordbrukskvinnenes situasjon har vært lite diskutert i likestillingssammenheng. Vi ønsket mer kunnskap og debatt om denne, og vi ønsket å få diskusjonen også utenfor jordbrukskvinnenes egne rekker.

Seminaret hadde dessuten som formål å formidle noen av resultatene fra likestillingsutvalgsprosjektet. Seminar-deltakere var således både medlemmer fra utvalgene i Hedmark og Oppland, og representanter fra Bondekvinnelag og Bonde- og småbrukarlagets kvinnegrupper.

Seminaret fikk svært god oppslutning, med rundt 60 deltakere. I tillegg til at behovet for informasjon og diskusjon åpenbart er stor, skyldtes oppslutningen at vi fikk god finansiell støtte fra Likestillingsrådet og Distriktshøgskolen. Deltakerne fikk dekket størsteparten av utgiftene på den måten.

Seminaret var vellykket i den forstand at deltakerne var engasjerte, og debattene tildels intense. Mange av oss møtte nok opp med visse forestillinger om «jordbrukskvinner» og «likestillingsutvalgskvinner», forestillinger som tildels ble kraftig korrigert i løpet av seminaet. Arrangementet var på den måten et nyttig og tankevekkende møte mellom ulike kvinnegrupper.

Det ble holdt foredrag omkring likestillingsutvalgenes funksjon (av undertegnede), og «kvinnenes stilling på kombinasjonsbruk» (Per Hetland), om «gården som arbeidsplass» (Ole Kinn-Berntsen), om «jordbrukskvinnenes arbeidsmiljø» (Inger Lise Labugt) og «jentene og odelsretten» (Tove Lehre), og innlegg fra jordbrukskvinnenes organisasjoner.

Vi improviserte innlegg på seminaret som mer konkret gikk inn på jordbrukskvinnenes rettigheter økonomisk, sosialt osv. Seminareldeltakerne hadde dessuten gruppearbeid der de diskuterte arbeids- og samarbeidsoppgaver for og med likestillingutvalgene av betydning for jordbrukskvinnene.

Det er laget en rapport fra seminaret, som kan bestilles fra Oppland distriktshøgskole.

«Referat fra jordbrukskvinneseminaret i Lillehammer», Informasjonsserien nr. 44-1983.

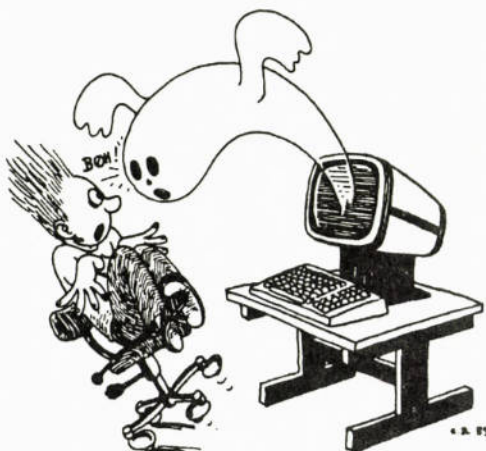
Beatrice Halsaa
Oppland DH-skole
Lillehammer

Women and the new Technology

Referat fra en konferanse i Genève, 20.-22. juni 1983

Konferansen ble arrangert av ISIS – et internasjonalt informasjonssenter med kontor i Genève og Roma. Senteret finansieres ved salg av eget materiale og med bistand fra forskjellige organisasjoner, først og fremst kvinne- og uhjelpsorganisasjoner. De arbeider mest med kvinner fra den 3. verden. ISIS har et stort dokumentasjonsmateriale og et kartotek over kontakter i 130 land.

Konferansen hadde deltakere både fra industrialiserte og 3. verdens-land. Det viste seg gjennom hele konferansen at vi hadde svært forskjellige perspektiver og problemstillinger. Til noen av gruppearbeidene (f.eks. om hjemmecomputere) kom bare kvinner fra vestlige land, mens andre temaer først og fremst var av interesse for kvinner fra 3. verdens-land.

På konferansen kom det fram mye interessant og viktig informasjon. I denne sammenheng vil vi spesielt nevne et eksempel fra micro-chips-industrien som gjorde sterkt inntrykk på oss. Mikroelektronikken hviler på arbeid som blir utført av kvinner i den 3. verden under umenneskelige arbeidsforhold. Kvinner fra Malaysia og Filippinene kunne dokumentere hvordan produksjonen av micro-chips foregår i frihandelssonene. Arbeidskraften som benyttes er verdens billigste: unge kvinner, som også er netthendte og som finner seg i de arbeidsforholdene som er. Kvinnene bor i internat ved bedriftene. De arbeider og sover på skift, det er 12 som deler rom, 3 som deler seng. Delene de arbeider med, er så små at arbeidet må foregå under mikroskop. Etter 3-4 år er øynene ødelagt. Det forventes da at kvinnene skal vende tilbake til landsbyene sine og gifte seg. Samtidig ødelegges landsbystrukturen fordi mekaniseringen av jordbruket reduserer behovet for arbeidskraft. Når kvinnene ikke lenger klarer arbeidet i fabrikkene, ender mange i prostitusjon.

Kvinnene er fra de er små oppvokst til å tåle og tie. Men forholdene er så ille at ikke sjelden går noen amok. Utbredelsen har vært nærmest epidemisk, til bedriftsledelsens store skrekk. Det er nå inført forbud mot å gå amok!

Fagforeninger er forbudt i frihandelssonene. Derimot oppmuntres den tradisjonelle kvinne-rollen direkte fra bedriftenes side. Det arran-

geres sminkekurs og moteoppvisninger.

Det var likevel eksempler på at noe er i ferd med å skje. Flere steder har det vært organisert protest. Ved en konfeksjonsbedrift streiket de kvinnelige arbeiderne i flere måneder for høyere lønn – uten fagforening og uten erfarings.

Dokumentasjonen av det deprimerende gapet mellom USA, hvor det oppstår organisasjoner som kjemper mot mer overflødig teknologi, og den 3. verden, hvor de mangler de enkleste former for teknologi til jordbruket, gjorde også inntrykk.

Det meste av konferansen foregikk i arbeidsgrupper. Det var følgende valgfrie grupper: *Automation of industries*, *Sex-segregated labour Market*, *Homeworking*, *New Technology in the home*, *Education*, *Occupational Health*. Fra diskusjonene kan vi nevne: Teknologien skaper ikke kjønnsforskjeller på arbeidsmarkedet, den forsterker de eksisterende. Opplæringen som gis i arbeidslivet er for teknisk. trengs mer politisk opplæring som skaper bevissthet og engasjement om sosiale konsekvenser. Forsøk med hjemmearbeid og hjemmecomputere (for hjemmebank, innkjøp, stemmegivning osv.) foregår i flere land. Kvinnene ønsker ikke teknologi brukt slik at den isolerer hver enkelt i sitt hjem, men ønsker mer kollektive løsninger.

Siste dagen diskuterte alle gruppene strategi. Noen felles strategier eller resolusjoner kom vi ikke fram til. Kontakten skal fortsette. Nå har vi et nettverk over store deler av verden. Deltakerne var fra 20 forskjellige land. Et «newsletter» som ble startet etter en mindre konferanse i Delft ifjor, skal utvides og utgis på omgang. Neste nummer høsten 1983 skal lages av oss på IFIM, så vi er takknemlige for tips og bidrag fra Norge.

Det vil bli utgitt en rapport fra konferansen.

ISIS' adresse:

P.O.Box 50 (Cornavin)

1211 Geneve 2.

Sveits

Tel: 022-336746

Hjørdis Kaul og Merete Lie
Institutt for industriell
miljøforskning, NTH, Trondheim.

Kvinneforskerkongress i USA

26. – 30. juni i år arrangerte The National Women's Studies Association (NWSA) sin årlige koferanse, den femte i rekken. Ca. 1800 deltakere var samlet på Ohio State University i Columbus. En del var studenter med interesse for kvinneforskning, men flertallet var aktive forskere tilknyttet universiteter o.l. eller forskere som hadde problemer med å få noen fast jobb – et ikke ukjent problem. Nær sagt alle tenkelige fagområder var representert: filosofi, religion, historie, litteratur, sosiologi, psykologi, medisin, realfag m.m.

På en rekke universiteter er det i de senere år blitt opprettet egne avdelinger for Women's Studies. Temaet for årets konferanse var «Feminist Education: Quality and Equality», og det sier seg selv at spørsmålet om organiseringen av kvinneforskningen sto sentralt. Innen NWSA er det svært forskjellige meninger om dette. Noen legger vekt på verdien av at feministiske perspektiver og interesser får en legitim plass innenfor universitetssystemet og at kvinneforskere derved kan bidra til å forandre systemet innenfra. Andre understreker faren for kontroll og kooptering og ønsker heller en autonom organisering av kvinneforskningen slik at den kan ha sin fulle frihet til å utvikle seg på egne premisser og utfordre den etablerte vitenskap utenfra. Dette spørsmålet ble debattert av et panel på en av plenumsamlingene, men tyensynlig uten at en hadde til hensikt å komme fram til noen enhetlig strategi nå.

Andre temaer som ble tatt opp på plenumsamlingene var «Racism and Anti-Semitism in the Women's Movement» og «The International Feminization of Poverty». Både programmet (temavalg m.m.) og mange av foredragsholderne viste tydelig vilje til hvit selvkritikk og til å integrere svarte kvinners og den tredje verdens perspektiver. Det forhindret ikke at det kom et kraftig utbrudd mot slutten av konferansen med anklager om rasisme og beskyttelse av hvite middelklasseinteresser mot arrangører/konferanseledelse. NWSA har tydeligvis det samme dilemma som kvinnebevegelsen i USA generelt: Den er dominert av

Den 12. nordiske sosiologkongressen

hvite middelklassekvinner som vil kjempe for frigjøring av alle kvinner, men som ikke oppfattes av de svarte og fattige kvinnene som troverdige allierte i deres kamp.

Foruten plenumsesjoner en gang daglig inneholdt programmet et umåtelig bredt tilbud av workshops, planlagt og gjennomført av deltakerne, konserter med kjente feministiske sangere og kvinnelige musikere, kvinnelige forfattere leste fra sine verker, osv. Ettersom mange ting foregikk parallelt, var det naturligvis umulig å få med seg mer enn en liten brøkdel. Personlig prioriterte jeg workshops om kvinner og religion samt en om undervisning av barn med sikte på å forhindre mobbing, fysiske overgrep og seksuelt misbruk. En kvinnegruppe i Ohio hadde utviklet et undervisningsopplegg, kjørt det med suksess i en rekke skoler for barn på ulike alderstrinn, og nå utgitt det i bokform for å få det videre ut.

Konferansen ga et interessant innblikk i bredden og mangfoldet i amerikansk kvinneforskning, samt enkelte ting av mer direkte relevans for mitt eget prosjekt (amerikansk feminist-teologi). Neste konferanse finner sted 24.-28. juni 1984 i New Jersey. Kanskje andre norske kvinneforskere også kan ha noe å hente ved en slik kontakt med amerikanske kolleger? Om du er interessert i nærmere opplysninger om/fra NWSA, kan NAVF's kvinneforskningssekretariat formidle kontakt.

Astri Hauge
Menighetsfakultetet, Oslo

Den 12. nordiske sosiologkongressen ble avholdt i Stavanger i dagene 19. til 22. august 1983. Rundt 360 sosiologer fra de nordiske land deltok. 140 av disse var kvinner.

Konferansens tema var: *Sosiale konsekvenser av teknologiske endringer.*

Fire av foredragene ble framført i plenum:

Jan Erik Karlsen: Teknologisk endring og levekår: Er oljevirkksomheten en Sareptas krukke?

Gitte Haslebo: Teknologi, hverdagsliv og tidsanvendelse.

Liisa Rantalaiho: Kvinnlig arbeidsidentitet og kontorsautomation.

Steinar Bråten: Datateknologiens utfordring til sosiologisk teori.

Det øvrige arbeidet skjedde i grupper. En spesialsesjon med foredrag var knyttet til oljevirkksomheten og virkningene av den. Denne sesjonen munnet ut i en paneldebatt over spørsmålet: Samfunnsvirkninger og oljevirkksomheten i Norge: Kan vi samles om et felles forskningsprogram? Tora Houg innledet til denne diskusjonen.

Gruppe II var viet temaet Kvinneperspektiv på teknologi og teknologisk endring. Chris Meyer var koordinator, og ca. 30 personer deltok i gruppa.

Følgende notater ble lagt fram:

Anne Jorunn Berg: Teknologi og husarbeid: Er husmødre late?

Eva Sandstedt: Kvinnoliv och stadsmönster.

Siri Nørve: Ta tingene alvorlig. Identitet og materiell i hverdagslivet.

Merete Lie m.fl.: Teknologiens betydning for kvinners arbeidsliv.

Mette Jensen, Bertha Lysgaard, Karen Sjørup og Kirsten Thomsen: A multi-function processing system. Om kontorautomation og kvinners arbeids- og beskæftigelsesvilkår.

Sanne Ipsen og Lise Drewes Nielsen: Kvinder, teknologi og arbejdsmarked.

Elin Kvande: Motstandspotensiale eller utdefinert – om kvinnelige sivilingeniørstudenter ved Norges Tekniske Høgskole.

Torild Skard: Nordic Equality between the sexes – myth or reality?

Denne gruppen var også en videreføring av den kvinnesosiologiske gruppa fra tidligere kongresser. Det var enighet om behovet for å opprettholde en slik gruppe, og disse ble valgt som koordinatorene for sine respektive land:

Danmark: Sanne Ipsen, Kastanie Alle 24, 3520 Farum

Gitte Haslebo, Brogårdsvej 32, 2820 Gentofte

Sverige: Karin Lundquist, Midsommarvägen 72, 95149 Luleå

Marian Sterner, Övre Besvärsgatan 2, 41129 Göteborg

Norge: Elin Kvande, IFIM, 7034 Trondheim NTH.

Annemor Kalleberg, Institutt for samfunnsforskning, Munthesgt. 31, Oslo 2

Konferansens siste dag ble brukt til ekskursjoner. Mest populær var turen over Boknafjorden til Statpipe og Kårstø.

Kongressen ble arrangert av Norsk Sosiologforening med hjelp fra lokalavdelingen i Stavanger.

Maren Brit Baadshaug

KOMMER

Kvinner og idrett

Dagene 1/12–2/12–83 arrangerer Telemark distriktshøgskole, Avdeling for kultur og idrett, et tverrfaglig forskningsseminar om *Kvinner og idrett*. Innkvartering blir på Lifjell hotell.

Det vil bli holdt 4 plenumsforelesninger med etterfølgende diskusjon, samt kortere foredrag. Plenumsforelesninger:

Kari Fasting, Norges Idrettshøgskole: *Samfunnsvitenskapelig forskning om kvinner og idrett*.

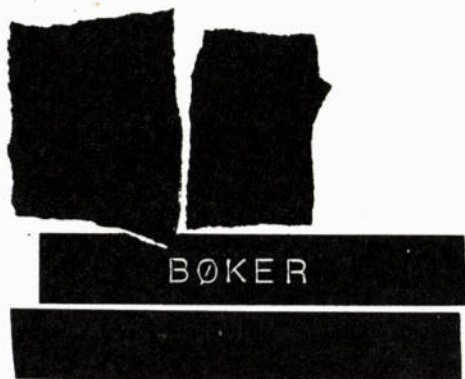
Gerd von der Lippe, Telemark DH: *Likeverd, likestilling og idrett*.

Else Nygård, opptreningsinstituttet ved Rikshospitalet, København: *Kvinneres fysiologiske profil i relasjon til idrett og kvinneforskning*.

Liv Berit Augestad, Norges Idrettshøgskole og Pål Øyan, Kvinneklinikken, Universitetet i Tromsø: *Idrettskvinner og gynekologi*.

Påmelding til kortere foredrag og deltakelse på seminaret seinest 1.11.83. Konferanseavgiften er på kr. 100,-. Adresse:

Gerd von der Lippe,
Telemark distriktshøgskole,
3800 Bø i Telemark.

Kvinner ved staffeliet

Ved Kari Melby

Anne Wichstrøm har laget en nydelig bok. Det må være å realisere en drøm dette – å se sin egen forskning presentert på en så fin måte. Det følger av forfatterens fag – kunsthistorien – at bildene må spille en sentral rolle. Og det gjør de i denne boka, som er rikt illustrert i farger og i sort/hvitt. Boka er usedvanlig godt gjennomarbeidet – bildene er fint plassert i forhold til teksten, det skrevne er så velskrevet, så kresent og fritt for gjentakelser. Her er mye å lære om hvordan forskning kan formidles.

Det handler om kvinnelige malere i Norge før 1900. Om deres bakgrunn, utdanning, deres offentlige fremtreden gjennom utstillinger, deres materielle kår, samtidens oppfatninger av dem og deres egne oppfatninger av seg selv – og selvfølgelig handler det om kvinners bilder. Arbeidet er resultatet av et NAVF-stipend, ledd i et program for humanistisk kvinneforskning. Prosjektet medførte omfattende registrering av malerinnenes bilder. Bare det må ha vært et stort arbeide. Som kilder til deres liv og virke er brukt biografiske oversikter av ulike slag, brev, dagbøker og muntlig informasjon, samt stipendiesøknader. Boka er utstyrt med en

presentasjon av hver enkelt av de 50 malerinnene.

Det er spennende kvinnehistorie dette. En etter en nyoppdages kvinnelige malere for oss. Navn vi aldri har hørt, foruten Aasta Hansteen, Harriet Backer, Kitty Kielland som sammen med Oda Krohg unnslopp glemselen.

Det er gjort et imponerende arbeid med å følge de kvinnelige malerne – hvor de reiste, hvem de ble påvirket av, hvor de stilte ut, hvordan deres livssituasjon var. Forfatteren har gjort et grundig arbeid med kilder av ulike slag, noe som gjør at leseren får et levende inntrykk av kvinnes livsløp.

Malerinnene kom fra borgerskapet. Kunstnerisk virksomhet var en av få aksepterte beskjeftigelser for denne klasses ugifte kvinner. Lærerinne, telegrafistinne, kontor og sykepleie var andre muligheter. En påbegynt kunstutdanning kunne sees som utdanning for kvinnes egentlige livsbestemmelse: ekteskap og moderskap. Til det skulle hun tilegne seg noen fruentimmettheter. Netthetene ble imidlertid alvor for mange av de 50. De fleste giftet seg ikke og skulle dermed bidra til sin egen

forsørgelse gjennom kunsten. Til det ble de godt forberedt. Mange fikk solid utdanning, påbegynt i Norge og fortsatt i utlandet. At de tok seg selv alvorlig som utøvende og også ble oppfattet som det, viser det faktum at de søkte og fikk stipendier, at de sendte inn og fikk antatt bilder til utstillinger. At de til tross for dette synes å ha hatt dårlig økonomi kan vel både henge sammen med at de var kunstnere og at de var kvinnelige kunstnere. Mange var avhengige av privat hjelp, andre av bierverv. Noen ga helt opp og livnærte seg på annen måte.

Wichstrøm viser godt hvordan kvinnes karriere ble preget av dilemmaer knyttet til kvinneverollen. For de som giftet seg var konsekvensen oftest at de sluttet å male. Men også for de ugifte var det vanskelig – omsorg og plikter overfor gamle foreldre hvilte tungt på den ugifte datter. Enkelte frigjorde seg fra familien – med tungt hjerte, andre «frigjorde» seg fra kunsten.

Kapitlet om bildene er bokas største. Her gjennomgås motivvalg og malemåter, og illustrasjonene er mange. Jeg har ikke forutsetninger for å vurdere denne delen, men kan bare si at jeg hadde mye igjen for å se bildene og lese forfatterens tolkninger. Hun er god til å illustrere det typiske gjennom eksempler. På den måten blir framstillingen av kvinnes bilder levende og lærerik. Wichstrøm viser oss hvordan kvinnene malte biler med motiver bestemt av deres materielle situasjon og grensene i kvinneverollen. Det er portretter og interiører som dominerer. Men noe stusset jeg over. Spørsmålet om et eget kvinnelig formspråk opptar ikke mye plass. Anne Wichstrøm slår fast at hverken «farge eller komposisjoner, linjeføring og penselstrøk skiller kvinners bilder fra menns» (s. 43). Det til tross for at samtiden oppfattet et tydelig skille mellom kvinners og menns kunst (s. 117). På denne bakgrunn savnes en mer utførlig drøfting av spørsmålet. Finnes det ikke mange usikre momenter, mange tegn en skal

Marie Bashkirtseff: «Académie Julian», ca. 1880. Eremitagen, Leningrad. Bashkirtseff (1859-1884) ble utdannet i Paris og har malt dette bildet fra en av de overfylte dameklassene i Académie Julian på den tiden da også flere norske kvinner var elever her.

lete etter når spørsmålet om eget kvinnelig formspråk skal belyses? Eller er maleriet et så «lettlest» og oversiktlig kunstverk at spørsmålet kan besvares sikkert og raskt?

Om jeg skal knytte noen kritiske kommentarer til boka, må det være til forfatterens tolkning av malerinnenenes motiver og selvoppfattelse. Wichstrøm oppsummerer den typiske kvinnelige maler før 1900 med at hun manglet klar yrkesmotivasjon, at hun gradvis og nesten umerkelig ble profesjonell og at hun hadde beskjedne ambisjoner. Hun betoner kunstnerinnenenes ufrivillige ugifte stand og kunsten som levevei som følge av det. Hun mener videre at den ugifte malerinne nedtonet seg selv som følge av samfunnets forakt for ugifte kvinner, at de bagatelliserte sine kunstneriske aktiviteter og at de integrerte samtidens holdninger i sin egen selvoppfattelse. Det medførte at de trodde smått om sitt talent, var autoritetstro og beskjedne. De hadde ikke ment å bli kunstnere – det bare ble slik. Alt annet enn et lystig bilde. For meg ser det imidlertid ut som om noen ting også peker mot mer optimistiske tolkninger. Det sier jeg ikke fordi jeg som politisk program vil ha heltinner i opprør. Men fordi boka rommer noen paradokser som kunne drøftes. Spørsmålet er om forfatteren enkelte steder har sluttet for raskt fra holdninger som kom samfunnsmessig til uttrykk – som «samfunnets syn», kirkens ideologi, eller de mannlige kritikerens holdninger spesielt – til den enkelte kvinnes motiver og vurderinger. Kilder til følelser og forhåpninger er vanskelig å framskaffe, men det stiller desto større krav til fantasi omkring alternative tolkninger.

Wichstrøm gir liten oppmerksomhet til tanken om at mange av malerinnene ikke giftet seg fordi de ville være malerinner. Hun konsentrerer seg om den sammenheng at de ble kunstnere fordi de ikke ble gift. Det begrunnes dels med samfunnsmessige normer – som tilsa at ekteskap og moderskap var kvinnens livsbestemmelse – og dels med den harde konkurransen på ekteskapsmarkedet som følge av kvinneoverskuddet. Forklaringer på dette nivå kan ikke si noe om den enkeltes valg. På bakgrunn av den målrettethet som ifølge boka mange av malerinnene la for dagen, vil jeg ikke

tro frivillig ugift stand var usannsynlig for fleres vedkommende. De visste at kunstnerkarriere ikke kunne forenes med ekteskap, og tiden hadde sine kvinnelige opprørere.

Forfatterens oppsummering av den typiske malerinne framstår på enkelte punkter som noe paradoksal i forhold til slik deres livsløp og yrkeskarriere tegnes gjennom boka. Det gjelder ikke alle, men noen. Flere ble jo faktisk ordentlige malerinner. De trådte fra det private over i det offentlige idet de søkte økonomisk støtte og når de sendte bilder til utstillinger. Flere overvant motstand fra familien mot en profesjonalisering. De overvant også et samfunnssyn om at de ikke skulle stikke seg fram, ikke tro de kunne være Kunstnere. De bød bildene fram for salg, forsøkte å leve av kunsten. De må ha overvunnet mange barrierer. Det må vel være et tegn på at de i tillegg til beskjedenheten også var både selvbevisste og målrettede. Forfatteren skriver selv et sted at å velge kunst som yrke innebar en betydelig satsing. Da kan vi vel ikke nøye oss med den forklaringen at de bare gled inn i det. Og selvportrettene – er ikke de tegn i motsatt retning? Nakne, ærlige ansikter – nettopp preget av selvbevissthet? Det direkte kildebelegget for deres beskjedenhet er heller ikke overveldende. Kitty Kiellands ord – som er tatt med for å illustrere kvinnenes tro på et lite talent – kan også tolkes som det motsatte – som realistisk innsikt i eget talent, også dets begrensninger.»

«Sig mig har de den tro at jeg vil kunne arbeide mig gennem trængselene i mit talent, jeg siger ikke for alvor mer, at jeg tvivler om at jeg har talent, for jeg ved at jeg har det, ei heller vil jeg mer gaa i rette med Vorherre, fordi det er lidet, jeg tror, at størrelsen avhænger meget af ens character og villie.» (138)

Om malerinnene – i tillegg til en kvinnelig beskjedenhet – også var selvbevisste og bestemte – hadde de det til felles med andre ugifte kvinner i sin samtid.

Anne Wichstrøm har gjennom boka lyktes med det som må være en sentral oppgave for kvinnehistorien. Hun har gjort kvinnene «som

var synlige i sin samtid, synlige på nytt». Hun har tegnet et «kollektivt portrett» av et halvt hundre kvinnelige kunstnere. Dermed har hun belyst en gruppe kvinnelige yrkesutøveres livssituasjon og arbeidsvilkår. Det har interesse langt utenfor hennes eget fag, kunsthistorien. Men i tillegg har hun økt kunnskapen om

kunstnermiljøene, kunstnernes livsvilkår og bildene deres.

Anne Wichstrøm:

Kvinner ved staffeliet. Kvinnelige malere i Norge før 1900.

Universitetsforlaget 1983.

Fra gamle dage

Ved Sølvi Sogner

«Tenk på hvor begeistret historikere ville være om bare en eneste av vikingtidens treller eller høgmiddelalderens bønder hadde fortalt oss om sin virkelighet,» skriver professor Edvard Bull et sted. Også kvinner har vært tause når det gjelder å fortelle om det liv de levde, i fortid fjern og nær. Men noe er skriftfestet. Dette stoffet har ikke vært lett tilgjengelig. Det er derfor med stor glede vi mottar Elisabeth Aasens velredigerte bok *Fra gamle dage. Memoarer, dagbøker, salmer og dikt av kvinner ca. 1660–1880*. Her finner vi fyldige, velkommenterte utdrag fra et tyvetall kvinners skriftlige refleksjoner over livet. Boken er et funn og en gullgrube. Redaktøren har all ære av sin innsats. Biografisk, historiske og språklige opplysninger plasserer teksten i en forståelig sammenheng. Det er blitt en bok som det ville være stor synd om ikke nådde ut til en bred leserkrets.

En anmeldelse kan ikke yte boken rettferdighet. Til det er den for frodig, for overdådig med sitt vell av duggfriske utsagn. Her møter vi Camilla Collett i sort konfirmasjonsskjole og Kathinka Mørch på kanefart på Drammensveien; to tjenestepiker i Romedal som holder ball for 60 mennesker på egen regning. «Hvor fik de det fra?» spør Hanna Winsnes. Mor

Koren har hesteskyss på sin Københavner-tur i 1802 – hun må gå av i Svinesundsbakken for å sparke hestene og bruker en uke på reisen, men tar seg «en god Dram for at have Mod over Sundet». En anmeldelse bør bestå av smaksprøver. Vi velger dem ut fra hva som for tiden synes å interessere.

Samlingen åpner med utdrag fra den berømte Jammers Minde som Leonora Christina (1621–98), Christian IVs datter, skrev under sitt nesten 22 år lange fengselsopphold i Blåttårn. Jeg liker godt at Aasen så selvfølgelig krever norsk felleseie til kongsdatteren, som fikk lide fordi hennes mann, Gorfitz Ulfeldt, ble anklaget for høyforræderi. «Mitt kors var så meget tyngre eftersom det var så strengt forbudt å gi meg kniv, saks, tråd eller noe jeg kunne fordrive tiden med. Omsider, da sinnet falt litt til ro, tenkte jeg på noe å ta meg til, og etter som jeg hadde en synål, som fortalt, så løste jeg opp båndene i min nattrøye. Det var brede, røde taftbånd. Med den silken sydde jeg atskillige blomster på et stykke klut jeg hadde. Jeg drog tråder ut av lakenet, tvinnet dem og sydde med dem.» «Rottene vekkete meg ved sin spasergang, deres mangfoldighet var stor. Sult gjorde dem dristige; de åt av lyset mens det brant.» «Her vil jeg beskrive mitt

fengsel. Det er et kammers, som er 7 av mine skritt langt og 6 bredt ... Ellers var gulvet så tykt med skitt, at jeg trodde det var av leire ... Det er 9 alen høyt, hvelvet, og aller øverst sitter et vindu, som er en alen i firkant. Det er dobbelt tykke jernstenger for, dessuten et gitter som er så tett at ikke en liten finger kan stikkes i hullene. Det gitteret hadde grev Rantzau med stor forsiktighet bestilt, som slottsfogden siden fortalte, for at ingen due skulle komme inn med et brev. Han må vel ha lest i en roman at slikt har skjedd.»

Sitatene er valgt ut her, ikke fordi de er spesielt spennende – det vimler av langt mer gnistrende utsagn. Men sitatene slik de står, er svært typiske for skrivestilen. Den formidler et inntrykk av at vi har å gjøre med en observatør med et skarpt blikk for den konkrete detalj, og en nøktern vilje til å formidle det iaktatte på en nøytral måte. Men samtidig med en underfundig, sarkastisk undertone som viser oss hvor vi har vår grevinne: «Han må vel ha lest i en roman at slikt har skjedd.»

Om Leonora Christina er så god en observatør som noen historiker kan ønske seg, er hennes observasjonspost heller spesiell. Heldigvis. Den konkrete detalj er hun imidlertid ikke alene om å ha sansen for. Hennes med-søstre blant forfatterne står ikke tilbake. Kan vi tro at dette ikke er så uvanlig for kvinner? De har vanligvis måttet ta seg av detaljer.

Vår tid er grådig på opplysninger om hverdagslivet til våre forfedre og formødre. Når sagt hvilken observasjonspost som helst er interessant, bare den er godt utnyttet. Før var man ulike mer interessert i øyenvitne-beretninger fra personer som hadde vært sentralt plassert i forhold til de politiske begivenheter. Illustrerende er i så måte at man har gått til nyutgivelse av dagboken til en engelsk prest som levde på 1600-tallet. Da den første gang kom ut, for snart hundre år siden, hadde man utelatt alle prestens betraktninger om sitt eget familieliv, og bare beholdt hans kommentarer til samtidens stormfulle oppgjør mellom Konge og Parlament! Noe tilsvarende vil gjelde flere av våre memorerende og dagbokskrivende kvinner. En Mor Koren, en Conradine Dunker og flere til har vært bidragsytere i historiske fremstillinger tidligere. Men de har mer å gi. Såvel til profesjonelle historikere som til hvem som helst ellers. De gir oss det levende pust av selvopplevet virkelighet. Bare gjennom kilder av denne typen kan vi nærme oss svaret på spørsmålet om våre forfedre var som oss, eller om de var svært ulike oss. Er vi like, menneskelig sett, men bare betingelsene vi lever under er forskjellige? Camilla Collett sier det slik: «Ak hvor Menneskeheden ligner sig overalt? Enten Scenen ligger i Roma eller paa Romerike, de samme Lidenskaber, de samme Egenheder, den samme Forrykthed.» Gjelder det også når scenen utspilles på 1700-tallet, f.eks., eller i vårt århundre? Les, og døm selv.

Ekteskapet var en sentral institusjon: «Alteret var jo Kvindens eneste Maal». Det ble inngått under skiftende betingelser. Conradine Dunker (1780–1866) forteller følgende om da hun inngikk ekteskap første gang, 15 år gammel: «Det ble avtalt mellom Aamodt og moder, visstnok ble jeg tatt med på rådslagningen, men da jeg ikke kunne formå å bringe et ord frem, så ble de enige om at den som tier,

samtykker. Moder sa meg da at klokken fire den følgende eftermiddag skulle hun og jeg gå til kirken, hvor vielsen skulle skje. Om eftermiddagen tok jeg en hvit kjole på, en av dem man kalte chemiser, som ble bundet til på ryggen med trekkbånd. Tøyet i denne kjolen var langt fra fint, og vår pike, Christine, som bandt den til for meg, sa at jeg hadde tatt på den sletteste kjole jeg hadde. For å råde bot på det, bandt jeg om livet et meget smukt silkeskjert jeg hadde fått av Aamodt. Nu gikk jeg opp på et værelse og satte meg til å skrive inntil moder åpnet døren og sa: «Conradine, klokken er fire.» Det var den åttende mars og temmelig kaldt. Vi tok kåper på og gikk opp til kirken. Efter moders oppfordring la jeg kåpen i kirkestolen da vi gikk til alteret, men jeg følte ingen kulde. Det må ha vært Lumholz som forrettet vielsen, men jeg erindrer ikke et ord av hva han sa, jeg tror ikke en gang at jeg hørte eller forstod noe av det den gang.» Dette er en drastisk historie. Imidlertid synes den ikke typisk for våre damer. Vi finner lange forlovelser og tilsvarende atskillelser: «De saa tause paa hinanden en Stund, de to Forlovede, der ikke hadde seet hinanden paa 5 Aar,» forteller Gustava Kielland (1800–1889) om sin søster og svoger. Carine Rehbinder (1803–1875) forlover seg nykonfirmert og 16 år gammel: «I de sidste Dage før vor Afreise friede Rehbinder til mig og blev antaget. Det var mig ligesaa uventet som mine Forældre ... At være forlovet kunde jeg neppe fatte, og Kjærlighed var ikke opstaaet i mit af saa mange Interesser fyldte Hjerter. Fader og Moder syntes, jeg var alt for ung.» Og først ni år senere står bryllupet. Tidlige ekteskap, som er et overklassefenomen først og fremst, og til den hører storparten av kvinnene i boken, var nok ikke like ettertraktet av alle; Kathinka Mørch (1826–1895) skriver: «I 1846 blev jeg gift ... Jeg gik i mit 20de Aar. Hvorfor gifter man Piger i den alder, jeg haaber nu man er bleven fornuftigere.» Materialet er for spinkelt til at vi vil lese inn skiftende moteretninger m.h.t. giftermålsalder og inklinasjonspartier.

Når de så en gang var gift, hva ventet det kvinnene da? Berte Kanutte Sivertsdatter Aarflot (1795–1859) skriver:

«I mitt 22. år inngikk jeg ekteskapelig for-

bindelse. Ung og uerfaren skulle jeg nu liksom betrede en ny bane, og jeg må gjerne tilstå at jeg ikke selv visste eller forstod alle de prøver og besværigheter som denne stand ofte medfører, før jeg ved erfaring fikk lære det. Herren skjenket oss barn, og den møye som er forbundet med disse, især i deres spedte alder, hviler nesten alene på moderen. Dette i forening med de øvrige huslige sysler, som påhviler en husmoder, bevirket at der ble mindre tid tilovers for meg til å lese og betrakte Guds ord, hvilket dog Herren like fra mine barneår hadde gitt meg en særdeles lyst til. Men da det nu altfor ofte for de timelige tings skyld ble forsømt, så var det liksom at lysten dertil også ble forminsket.»

Emerentze Munch (1786–1868) ser heller ikke uten nøkternhet på ekteskapet: «Ak! Det var lykkelige dager, men etter et par års forløp skulle jeg ha min eldste datter. Man skulle tro at dette skulle forøke lyksaligheten, men det var ikke tilfellet. Den mengde barn som innfant seg hos Aars i den tid jeg oppholdt meg der, hadde gjort meg fullkommen bekjent med den slags sorger og gleder. Vi måtte ha et større losji, en pike til, kort sagt, vi måtte stige ned av parnasset og finne oss i de små huslige sorger liksom andre dødelige. Sophie var et deilig barn, men en stor skrikhals, som forstyrret vår natтеро.»

Elise Aubert (1837–1909) hadde 15 søsken. Hun skriver i dagboken sin, juli 1858: «Endelig, endelig er den da over denne Begivenhed som jeg har imødeseet med saamegen Angst og Frygt: at Moder Nat til den 8de fik en liden Søn! At det er over – at det gik saa godt – at hun er saa frisk; nei det er ligesom jeg ikke kan tro det selv!

Jeg har ikke havt det videre godt i de sidste 8te Dage. Dagen efter at Moder var bleven syg fik nemlig Jomfruen det geniale Indfald at gjøre en Saltomortale der havde det lidet geniale Udfald at hun siden har maattet holde sig paa sit

Værelse. Naar nu dertil kommer at her hver Dag er henimod 40 mennesker, hvoriblandt 4 Patienter, 4 Børn og 4 lange Gutter med en glubende Appetit, at Alle disse skulle opvartes, bespises og sørges for – at man maa forlade sin gode Seng Kl. 5 om Morgen og vandre om i Kjelder og Kjøkken og Melkebod – være her og der og Straalemester tillige den hele, ganske Dag indtil Benene brænder som Ild og ere paa Veie til at anbefale sig i al Ydmyghed med Bøn om at være fritagne for saadan Tjenestegjørelse i Fremtiden.»

Vi forstår nå bedre Hanna Winsnes' ord til sin datter i brev i 1855: «Jeg hører, I have kaldt Eders lille Pige Hanna, og jeg takker hjertelig for denne Opmerksomhed. Det er kanskje en Opofrelse, at I heller havde ønsket et mere moderne Navn, men jeg vil nedbede Guds Velsegnelse over den lille Navne og ønske, at hun kommer at ligne mig i en ting – at blive den Yngste af sine Søsken.»

Det er vanskelig å stoppe. Sitér-verdige avsnitt står i kø. Men det er bedre å ta for seg boken i sin helhet. Elisabeth Aasen har gjort en uvurderlig tjeneste med å tilgjengeliggjøre det interessante stoffet på en upåklagelig måte. Men appetitten vokser mens man leser. Hva skjuler seg mellom de mange /.../? Hvilke godbiter må nødvendigvis være utelatt for i det hele tatt å kunne få med utdrag av 20 kvinners forfatterskap? Vi er takknemlige for hva vi har fått. Og nå vet vi hvor vi skal lete videre. Men vi vil gjerne ledes av en kyndig hånd. Det antydes i forordet at det er mer å hente. Er det også mer i vente?

Elisabeth Aasen (red.):

Fra gamle dage.

Memoarer, dagbøker, salmer og dikt fra kvinner ca. 1660-1880.

Universitetsforlaget 1983.

Kvinnens skyld

Ved An-Magritt Jensen

Kvinnens Skyld presenterer det arbeid som er nedlagt i forskning innen kvinne-kriminologi, særlig de siste 10 årene. Nå er kriminologi et spennende felt innen kvinneforskningen. Det er et felt der det er mulig å peke på resultater av et samarbeid mellom aksjonister og forskere i de senere år. Hvert av bokenes kapitler oppsummerer forskningsarbeidet i de nordiske land innen sitt tema. Flere av kapitlene er også et samarbeid mellom kriminologer fra ulike land.

I et innledende kapittel gjør Cecilie Høigård og Annika Snare, som er bokenes redaktører, rede for bokenes forhistorie. Her diskuterer de også særtrekk ved kvinnekriminalitet og grenseoppgangene mellom det å være kvinneforsker og kvinneaktivist. Liv Finstad og Hanna Olsson tar for seg skandinavisk prostitusjonsforskning. De to representerer hvert sitt syn på hvordan prostitusjonsspørsmålet bør møtes innen kvinnebevegelsen, og vi får her en grundig gjennomgang av begge syn. Annika Snare har i samarbeid med Hildigunnur Olafsdottir og Teuvo Peltoniemi vist hvor mye som er gjort innen feltet hustrumishandling, et ukjent tema innen kriminologisk forskning et par 10-år tilbake. De to danske kriminologer, Ida Koch og Annalisa Kongstad, tar for seg henholdsvis kvinner i fengsel og forskning omkring voldtekt – også dette et felt der det har skjedd klare holdningsendringer de senere år.

Jeg velger å konsentrere anmeldelsen omkring denne artikkelen som tar opp kvinner som lovbrøyttere, skrevet av Cecilie Høigård. Jeg gjør dette fordi kvinnekriminalitet er et tema som har fått liten oppmerksomhet, mens kvinner som ofre har stått mer i fokus. Både forskning omkring prostitusjon, hustrumishandling og voldtekt har stått på dagsorden i massemedia i de senere år. Jeg gjør det også fordi kapitlet om kvinner som lovbrøyttere er en presenta-

sjon av et norsk datamateriale og jeg håper de øvrige bidragsytere forstår valget.

Retninger i kvinnekriminologi

I artikkelen «Kvinnelige lovbrøyttere» diskuterer Cecilie Høigård (CH) debatten innen kvinnekriminologi de siste 10 år og konfronterer de ulike retninger med sitt eget empiriske materiale.

Grovt sett kan disse retninger deles inn i to hovedgrupper. Det er de retninger som ønsker å forklare hvorfor kvinnes andel av den registrerte kriminalitet stort sett utgjør under 10 prosent. Og det er de retninger som ønsker å si noe om endringene over tid i denne andel.

Til den første gruppen hører teorier om at det kvinnelige kjønnsrollemønster utgjør en barriere mot kriminalitet. I Norge er Sverre Brun-Gulbrandsen blitt en representant for disse teorier, med sin studie av kjønnsrollemønster blant ungdom i slutten av 1950-årene.

Til samme gruppe tilhører også den retning som CH har kalt kontrollteorier. Her blir det lagt vekt på at kvinner står overfor en annenledes, og mer effektiv sosial kontroll, enn menn. Menn blir i større grad enn kvinner konfrontert med et offentlig kontrollsystem, på arbeidssstedet, via offentlige insitusjoner, på gata. Kvinnens kontrollsystem utgjøres i større grad av de nære omgivelser, ektefelle, barn og naboer – av det silkenett som omspinner dem.

Den andre hovedretning består av dem som ønsker å si noe om svingninger i kvinnekriminalitet over tid. Her står Nils Christie sentralt. Han har satt den utviklingen som fant sted ved en økning i kvinnekriminaliteten fra begynnelsen av 1960-årene, i sammenheng med endringer i kjønnsrollemønsteret. Christie mener at

data om kriminalitet kan brukes som et speil for en generell samfunnsutvikling. Og i dette perspektivet ble økningen i kvinnekriminalitet blant de tidlige spor av en ny kvinnerolle.

Den siste gruppe har CH kalt deltakelsesteorier. Også her står Nils Christie sentralt. Han har ikke bare knyttet økningen i kvinnekriminaliteten til endringer i kjønnsrolle, men også til at økt deltakelse i yrkeslivet gir nye muligheter for kriminalitet blant de kvinner som deltar.

Bølgebevegelser

Disse fire retninger diskuterer CH i lys av de funn som ligger i hennes eget materiale over utviklingen i kvinnekriminalitet fra 1957 til 1976. Jeg oppfatter det slik at CH i første rekke ønsker å si noe om utviklingen i kvinnekriminalitet, og konsentrerer meg derfor om disse aspekter. Denne utviklingen består i ulike bølgebevegelser der den første store bølgen fant sted i årene 1962–1971. I all hovedsak kan økningen i kvinnekriminalitet i denne perioden skrives tilbake til utviklingen i naskeri. Med selvbetjeningens inntreden i det norske samfunn ble mulighetene åpnet nettopp for en gruppe kvinner som begikk lovbrudd i kraft av sin rolle i familien. Dette var stort sett eldre, hjemmeværende, gifte kvinner med ansvar for daglig innkjøp. Med nedkriminaliseringen av naskeri, fra forbrytelse til forseelse i 1972, ble det også satt en brå stopper for økningen i kvinnekriminalitet. Og CH spør om det er rimelig å se utviklingen innen naskeri som et uttrykk for kvinnefrigjøring.

Den andre bølgen har bygget seg opp i årene etter 1971. Den er mindre i omfang og kan deles inn i to understrømmer. Det er de tradisjonelle lovbrudd, grovt og simpelt tyveri samt narkotikalovbrudd. Og det er de nyere formuesforbrytelser: heleri, bedrageri og benyttelse av falsk dokument.

Overfor disse to gruppene diskuterer så CH hvorvidt man kan A: knytte den til en ny kvinnelig kjønnsrolle og B: om det er de yrkesaktive kvinnene som begår kriminalitet som følge av de nye muligheter som ligger i deres yrkesrolle.

Kjønnsrollemønster

Selv om CH er opptatt av kjønnsrollenes innflytelse på kvinnekriminalitet, stiller hun seg skeptisk til hvorvidt endringer i dette nivået kan føres tilbake til endringer i kjønnsrollemønsteret.

Som et premiss for å se utviklingen i kvinnekriminalitet som et uttrykk for endringer i kjønnsrollemønsteret, framhever CH nødvendigheten av en kjønns-spesifikk økning. Det vil si at i så fall bør kvinneandelen øke sammenlignet med mannandelen. For de tradisjonelle lovbrudd, inklusive narkotika, er dette ikke tilfelle. Kvinnenes kriminalitetstall øker, men mennenes øker også. Og CH hevder at man ikke kan knytte en ikke-kjønns-spesifikk økning til en kjønns-spesifikk teori. CH mener at økningen i de tradisjonelle lovbrudd først og fremst må forstås ut fra den situasjon en gruppe *ungdom* står i, og ikke ut fra endringer i kvinne-rollen. Jeg er ikke helt sikker på hvor nødvendig dette premisset er, og tillater meg to spørsmål. Dersom kvinnekriminaliteten øker i en periode da mannskriminaliteten gjør det samme, og dette i hovedsak kan knyttes tilbake til ungdom, vil vi ikke da også kunne si at det å være ung ser ut til å få de samme konsekvenser for kvinner som for menn? Om enn fortsatt på helt ulike nivåer, andelsmessig. Det vil si at ungdomsrollen innebærer vesentlige likhetstrekk for gutter og jenter. Vi får følgerig her et *fellesløp* for gutter og jenter i ungdomsperioden. Har dette vært tilfelle i andre historiske epoker, eller har manns- og kvinnekriminaliteten i andre perioder omfattet helt ulike lovbrudd påvirket av ulike livsbetingelse for de to kjønn? Mitt andre spørsmål dreier seg om karakteren eller hovedinnholdet, i de tradisjonelle lovbrudd. Dersom mitt inntrykk er riktig, at en god del av denne lovbruddsaktiviteten må sees i sammenheng med narkotikalovbrudd, så kan man også spørre om ikke dette lovbruddet i utgangspunktet har en mer «kvinnevennlig» profil, enn f.eks. det tradisjonelle innbrudd. Jeg etterlyser her en grundigere diskusjon av hvordan disse lovbruddene faller i forhold til den tradisjonelle kvinnelige kjønnsrolle. Nå er det vanskelig å trekke slutninger om narkotikalovbrudd, ikke minst fordi det er sannsynlig at

vi har den utvikling av en lovbruddskarriere som også CH antyder, at de som opprinnelig blir registrert for narkotikalovbrudd etterhånden går over til andre lovbrudd som simpelt og grovt tyveri der motivet er å skaffe penger til fortsatt narkotikabruk.

Jeg stiller meg altså både avventende til hvorvidt det er en nødvendig premiss at kvinnekriminaliteten må øke mer enn mannskriminaliteten og til i hvilken grad narkotikalovbrudd kan sies å representere et brudd på et tradisjonelt kvinnelig kjønnsrollemønster. Der ligger kimen til en spennende diskusjon både i spørsmålet om økende likhet mellom kjønnene i ungdomsperioden, og i spørsmålet om særtrekk ved narkotikalovbrudd sett i forhold til tradisjonelle kjønnsroller.

Deltakelse

Også i forhold til deltakelsesteoriene fører CH en diskusjon der hun i hovedsak avviser at det eksisterer et direkte forhold mellom yrkesaktivitet og kriminalitet. Det er stort sett ikke de yrkesaktive kvinnene som blir registrert for kriminalitet. Og i den grad det er dette, har deres kriminalitet vært mer knyttet til selve betalingsformen (som ved tapping av lønnskonto) enn til det å begå en kriminell handling i kraft av sin yrkesrolle.

Utstøting

Imidlertid ser også CH utviklingen i kvinnekriminalitet i lys av kvinnes økende deltagelse i yrkeslivet og av familiens minkende betydning som en institusjon for sosial kontroll av kvinner.

Men mens Nils Christie ifølge CH først og fremst betrakter yrkesdeltakelse i mulighetenes

lys, så er CH's perspektiv den endrete situasjon for de ikke-deltakende kvinner, når mange deltar. Det er mulighetene for utstøting som øker, når deltagelse øker. Her har CH en svært god gjennomgang av endringer i kvinners tilknytning til familie og yrkesliv og der hun knytter dette til utviklingen i kvinnekriminaliteten.

Den store styrken i artikkelen ligger i at CH foretar en oppdeling av ulike teorier, og i oppsplittingen av kvinnekriminalitet i hovedgrupper for så å konfrontere disse med teoriene. Noen ganger kan det være vanskelig å gå med på at en type teori er vesensforskjellig fra en annen. F.eks. ville jeg tro at teorier om kjønnsrollemønster ikke kan løsrives fra teorier om at kvinner blir kontrollert av familien eller fra økende deltagelse i yrkeslivet. Jeg ville vel også tro at på samme måte som CH hevder at «kontrollteorien med letthet kan betraktes som baksiden av deltakelsesteorien» (s. 52) så vil også utstøtingsteorien kunne betraktes som en annen bakside av deltakelsesteorien. CH sier også at «Flere stenges ute når flere deltar.» (s. 70.) Men nettopp denne oppsplittingen gjør likevel artikkelen til spennende lesning. Den setter de små grå i sving. Hva er vi enige i – når vi sier nei? Artikkelen gir oss en mulighet for en ny fundering over hvilke endringer som har funnet sted i de siste 10-årene. Og den er i seg selv et argument for at kriminalitetsdata gir interessante perspektiver på generelle samfunnstrekk.

Cecilie Høigård og Annika Snare (red.):
Kvinner skyld. En nordisk antologi i kriminologi.
Pax forlag, 1983.

Når fravær er nærvær

Ved Anne-Jorunn Berg

Den nye arbeidsmiljøloven innførte mer omfattende rettigheter til omsorgspersoner både for kvinner og menn. Endringene i loven ble begrunnet med et ønske om å styrke og stabilisere kvinners yrkestilknytning. Hjørdis Kaul stiller i sin undersøkelse *Når fravær er nærvær. Småbarnsforeldres bruk av omsorgspermisjoner* spørsmålet om loven også i praksis har bidratt til dette. Svaret bli et betinget ja. Realisering av de muligheter loven gir er imidlertid svært avhengig av de arbeidsvilkår kvinner bys som lønnsarbeidere. Dette er etter mitt syn det viktigste poenget i Kauls rapport. Og det bryter med den tradisjonelle sosiologiske tankegangen om at det er arbeidsbetingelsene innen familien som er avgjørende for kvinners yrkestilknytning.

Kaul viser hvordan nettopp arbeidsvilkårene er avgjørende for de valg kvinner gjør m.h.t. å slutte eller å fortsette i jobben når de blir gravide. Det er først når denne rammen er satt at en kan analysere lovens virkninger. Loven regulerer ikke arbeidsvilkårene på noen måte i forbindelse med omsorgspermisjoner.

Når Kaul skal gi begrepet arbeidsvilkår kjøtt på beina anvender hun – nokså utradisjonelt i kvinnesosiologisk sammenheng – Andrew Friedmans studie av bilindustri i en bestemt region i England som teoretisk utgangspunkt. Friedman har ikke studert kvinnelige industriarbeidere eller lagt vekt på det kjønnsesifikke, men han kobler sammen konsekvenser av bedrifters og arbeidstakers markedsposisjoner gjennom et sentrum-periferi-mønster, noe Kaul greier å gjøre høyst anvendbart på kvinners yrkestilknytning. Hennes undersøkelse viser hvordan ulikheter i arbeidsvilkår utvikles gjennom et samspill mellom ulike ledelsesstrategier og arbeidstakernes styrke. Hele tiden kobles dette spesielt til kvinnelige industri-

arbeidere. Dette gjøres gjennom en analyse av forskjeller på bedriftsnivå mellom manns- og kvinneedominerte bedrifter. Videre analyseres forskjellene mellom kvinnelige og mannlige arbeidstakere *innen* de ulike bedriftene.

I tillegg til ulikheter i arbeidsvilkår peker også Kaul i sin analysemodell på hvor mye mer sammensatt kvinners arbeidsliv blir i og med at den kjønnsmessige arbeidsdeling spiller inn slik den særlig ytrer seg gjennom familiemønsteret i vårt samfunn.

Det er tre sider ved arbeidsvilkårene som er spesielt viktig ved valg av arbeidstilknytning: Mulighetene for pustehull, fleksibilitet og hvor sterk bevissthet det er om arbeidstakerrettigheter og egen rolle som arbeidstaker. Disse kjennetegnene ved jobbene er utledet av sentrum-periferi-mønsteret og viser seg å være utslagsgivende når kvinner skal velge arbeidstilknytning ved barns fødsel. Kvinner som bruker omsorgspermisjon og velger å beholde jobben, arbeider i sentrale bedrifter. De bedriftene som er karakterisert av sentrale trekk – de mannsdominerte bedrifter. Det er her småbarnsmødrene finnes. De kvinneedominerte bedriftene har i stor grad perifere trekk. I disse bedriftene finnes ikke småbarnsmødre. Dette er stikk i strid med Kauls utgangshypotese om at i kvinneedominerte bedrifter ville det være større rom for og mer vanlig å bruke omsorgspermisjon. Arbeidsvilkårene kan altså forklare hvorfor denne hypotesen ikke holdt stikk.

Når fravær er nærvær ... er en viktig studie som gir inspirasjon til å forstå kvinners atferd som arbeidstakere ut fra andre forklaringsmodeller enn den tradisjonelle familiearbeidsmodellen. Den peker også på viktigheten av at det kvinnepolitiske bildet utvides til også å omfatte innholdet eller kvaliteten på lønnsarbeid. Mye av diskusjonen både i kvinnebeve-

gelsen og i kvinneforskningen har i for stor grad dreid seg om å ta stilling for eller imot deltakelse i dagens lønnsarbeid. Ved å fokusere på arbeidsvilkår kan diskusjonen dreies inn på innholdet i arbeidet og mulighetene for

endring der, noe som etter min mening er en mer fruktbar problemstilling.

Hjørdis Kaul:

Når fravær er nærvær.

Småbarnsforeldres bruk av omsorgspermisjoner.

IFIM, SINTEF, NTH 1982.

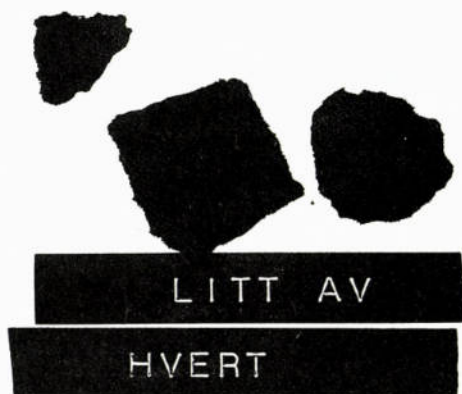
Utlysning av forskningsmidler for 1984

NAVF's Senter for barneforskning utlyser med dette forskningsmidler for 1984.

Senteret ønsker å støtte forskere som trenger mindre beløp til prosjektforbereidende arbeid/pilotprosjekt for å komme i gang med forskningsprosjekt vedrørende barn. Utlysingen er åpen for alle faggrupper. Senteret vil ikke gi fulltidsstipend for 1984. Søkere bør bruke NAVF's søknadsskjema.

Søknad sendes NAVF's Senter for barneforskning, innen 10. oktober 1983. Bevilgning forutsetter godkjenning fra NAVF.

Interesserte kan få nærmere opplysninger ved henvendelse til Senter for barneforskning.

En tredobbel gratulasjon

Ingrid Eide

*Private faces in public places
are wiser and nicer
than public faces in private places*

W. H. Auden

Det er mange av Ingrid Eides venner som kunne underskrive dette om henne. Når hun fyller 50 år i år, er det en passende anledning til å minne om hennes allsidige faglige, politiske og administrative innsats.

Hun har en bredere utdanningsbakgrunn enn de fleste av sine samtidige sosiologer. Etter artium tok hun fatt på lærerutdanning og engelskstudier, men studerte psykologi og antropologi som støttefag til mag.art.eksamen i sosiologi. Avhandlingen var om et skolesosiologisk emne, og engasjement i utdanningsspørsmål har siden vært en av de mange røde tråder i Ingrids faglige og politiske liv.

Etter studier i Oslo og New York stiftet hun i 1959 sammen med Johan Galtung Avdeling for fred- og konfliktforskning ved Institutt for samfunnsforskning, det senere PRIO. I årene der skrev hun artikler fra feltarbeid i mange verdenshjørner, og var ikke minst aktiv i å bygge opp instituttet til å bli det internasjonale møtested for forskere det er blitt.

Senere kom hun til Instituttet for sosiologi ved Universitetet i Oslo, hvor vi også finner henne i dag. I den tiden ISO vokste med 100 studenter i semestret var Ingrid med på å løse undervisningsplanlegging, eksamensavvikling og daglig styre og stell igjennom i forsvarlige former – og gjorde instituttet til et meget bedre sted å være enn det ville vært uten henne. Hun er en skattet foreleser og veileder, og en meget stimulerende kollega.

Hennes samfunnsengasjement har i perioder brakt henne vekk fra Universitetet: Statssekretær i Kirke- og undervisningsdepartementet 1973–1976, leder for det nystartede Kontoret for evaluering og Forskning i NORAD 1977–1978, hyppig møtende vararepresentant, senere fast representant til Stortinget 1973–1981, medlem av sentralstyret i Arbeiderpartiet 1975–1983. Hun har iverksatt og ledet offentlige utredninger om en rekke spørsmål som forskning, forbrukersaker, amming. Organisasjonsvervene alene kunne fylle en hel side, la oss her bare minne om at hun var med i det første styret for NAVF's sekretariat for kvinneforskning.

Hennes faglige interessefelt spenner også vidt, utdanning og fred og nedrustning er alt nevnt, videre utviklingshjelp, internasjonal politikk, kvinnespørsmål, forbrukerpolitikk. Hennes kolleger her hjemme kjenner hennes faglige virke fra de senere år kanskje best gjennom foredrag som framholder sosiologiens anvendte potensiale. Internasjonalt har hun gjennom årene hatt og utført med glans en rekke vitenskapelig oppdrag.

Til slutt vil vi fremheve hennes særegne kombinasjon av «borgerlig» moral og radikalt mot. Den kommer til anvendelse på de mest overraskende måter, til gagn for den enkelte og for oss alle. Hennes omsorgstalent er stort.

Natalie Rogoff Ramsøy
og Mariken Vaa

Åse Hiorth Lervik

Det er nok mange som gjerne ville ha bidratt med en personlig hyllest den 2. juli i år – for da rundet professor Åse Hiorth Lervik de femti.

Hennes navn har solid klang i alle litteraturvitenskapelige miljøer i vårt land – og langt utenfor landegrensene. Men mange av oss bruker navnet bare i forkortet form: for oss er hun Åse – inspirasjonskilde og forbilde, et solid faglig ankerpunkt og en levende, engasjert personlighet, et *menneke* vi søker til, både når vi benytter oss av hennes forskningsresultater og når vi henvender oss til henne som venn og kollega. Klare synspunkter, engasjement og varme er kjennetegn for alt hennes virke.

Hennes faglige interesser er mange, og produksjonen spenner over et vidt spekter. Som hovedfagsstudent skrev hun en avhandling som senere ble publisert under tittelen *Ideal og virkelighet. Ekteskapet som motiv hos Jonas Lie* (1965).

Boken forteller noe vesentlig om Jonas Lie – men også om Åse selv: Allerede i dette første arbeid blir det både gjennom emnevalg og problemstilling klart at Åses perspektiv er preget av hennes selvstendige innfallsvinkel – og av at hun beriker undersøkelsen med det perspektiv hun som *kvinnelig* litteraturforsker har å bidra med.

Åses doktoravhandling fra 1969 dreier seg om en annen av de store mannlige forfattere fra forrige undreår: nemlig Henrik Ibsen, *Ibsens verskunst i Brand* (1969). På det vers-teoretiske område har hun senere utgitt en klar og meget skattet lærebok: *Elementær verslære* (1972, 1978).

Åses grundighet og hennes trang til å se helhet og sammenheng i det stoff hun arbeider med, preger også hennes bok om en av Norges og Nordens fineste forfattere: nemlig Cora

Sandel. *Mennesker og miljøer i Cora Sandels diktning* (1977) er et nybrottsarbeid, forsåvidt som det er den første større vitenskapelige behandling av dette forfatterskapet.

Åses senere produksjon markerer stadig sterkere det vi kan kalle et kvinneperspektiv innen litteraturforskningen. Hun har samlet og utgitt en rekke artikler av kvinnelige litteraturkritikere fra tidsrommet 1880–1980 (*Gjennom kvinneøyne* I–II, 1980–1982) og forsynt verket med innledninger som vekker til kraftig ettertanke. Sammen med kolleger står hun også som utgiver av fire antologier over kvinnelitteratur. Og nå er hun virksom med et nytt forskningprosjekt som det er grunn til å vente seg interessante resultater av: nemlig en undersøkelse av forholdet mellom kvinnebevegelse, kvinneoffentlighet og kvinnelitteratur i Norge i perioden 1880–1920.

Men Åses virksomhet strekker seg langt ut over den rent faglige produksjon. Hun er en administrativ begavelse – har vært prorektor ved Universitet i Tromsø 1977–81, medlem i NAVF 1973–78 (derav tre år som ordfører i RHF) – og nå er hun leder av styret for NAVFs tverrfaglige kvinnesekretariat. Parallelt med dette har hun sittet som redaktør for *Edda* (Nordisk tidsskrift for litteraturforskning) siden 1972.

Åse er en kraft og en foregangsskikkelse. Hun var første kvinnelige professor i sitt fag her i landet da hun ble ansatt ved Universitetet i Tromsø i 1972. Og hun har hele tiden vært den første når det gjelder å bringe forsømte perspektiver inn i forskning, undervisning – og forskningsadministrasjon. De fleste vil vel være kjent med hennes meget vel begrunnede dissens i Gjærevollkomiteens innstilling om grunnforskningens kår i Norge, der hun tar kraftig til orde for sterkere kvinnerepresentasjon i forskningen.

Det er et mål hun selv har gjort mye for å realisere – gjennom *all* sin virksomhet. Den som har sett hennes forhold til sine studenter på nært hold, bli slått av hvordan hun vet å ta vare på kvinnelige begavelser – og hvordan hun kan inspirere i sin veiledning. Den som kjenner til hennes innsats innenfor forskningsplanlegging og administrasjon, vet å verdsette det hun har gjort for å stimulere kvinneforskning og kvin-

nelige forskere. Om Åse kan vi i dette perspektiv benytte de samme ord som Alexander Kielland i sin tid, da han i et brev til Camilla Collett skrev: «derfor retter man sig uvilkaarligt under Arbeidet som Soldaten, der føler at Generalen ser paa ham; og paa den Maade er det, De virker paa mig: De holder mig ret i Ryggen...»

Kjære Åse – gratulerer med jubileet!

Vigdis Ystad

Anne-Lise Seip

Første gang vi møtte Anne-Lise var for 8–9 år siden. Som ferske hovedfagsstudenter kom vi til Historisk institutt tynget av vanlige studentfølelser av fremmedgjorthet og faglig usikkerhet.

Men kvinnehistorie skulle kjempes inn på hovedfagspensumet, og møtet med Anne-Lise ble bare begynnelsen på et langt og godt samarbeid, – og vennskap. Opplevelsen av Anne-Lise som inspirator, veileder og støttespiller har vi langt fra vært alene om. Hun har alltid vært den som de kvinnelige studentene har søkt. Og hun har hatt tid til å gi ikke bare faglig, men også personlig veiledning. Dette har skapt trygghet og forståelse mellom lærer og student – noe som det finnes så altfor lite av i universitetssystemet.

Anne-Lise Seip ble ansatt som amanuensis ved Historisk institutt i Oslo i 1975. Forskning kombinert med omsorgsarbeid i hjemmet krevet sitt, og i likhet med andre kvinner hadde hun passert 40 før hun fikk fast ansettelse.

Norsk historisk miljø har i henne fått en markert og produktiv forsker. Hovedinteressen

har utvilsomt vært studiet av sosialpolitikken historie. Et nærliggende felt for en som kombinerer god skolerung i politisk historie med et stort samfunnsengasjement. Gjennom sin forskning har hun lagt vekt på å knytte kontakter til andre fagmiljøer og med internasjonale forskere. Hun står dermed fram som en som ivaretar det historiske miljøets kontakter utad. Anne-Lise eier også et samfunnsengasjement utover historien. Hun har brukt sin arbeidskraft også i offentlig politikk.

Framstilling og formidling av kunnskap, både i og utenfor universitetet, står sentralt for Anne-Lise. Hun arbeider målbevisst med språket og det synes i hva hun skriver. Hennes bøker og artikler er uvanlig velformulerte. Hun er en forsker med store krav til seg selv. Også hennes undervisning er engasjert og inspirerende. Anne-Lise kombinerer stor historisk kunnskap med et skarpt hode og en kresen formuleringsevne. Det har ikke minst studenter og forskere som møter henne som veileder, stor glede av. Hun er imponerende rask til å sette seg inn i nye felter, gripe poengene og gi strukturerte og «løftende» kommentarer.

Norsk kvinnehistorie har i mange år hatt en solid støtte i Anne-Lise. Om hun ikke har lagt så mye av sin egen forskning i feltet, har hun fremmet kvinnehistoriens stilling på Historisk institutt, både i undervisning, i pensum og særlig som hovedfagsveileder. Samtidig har hun bidratt til utviklingen av norsk kvinnehistorisk forskning, først og fremst som en av initiativtakerne til, og senere som veileder for et prosjekt om «Kvinner arbeid i samfunn og familie ca. 1875–1940» – finansiert av NAVF.

Vi – og mange med oss – gratulerer så mye med 50-årsdagen den 6. november!

Kari Melby og Aina Schjøtz

Dalen Hotell: Kvinneuniversitet eller predikanthotell?

(forts. fra forrige nr.)

- Dalen Hotell - en ny Sarons dal?
- Åge Samuelson fortrenger kvinneuniversitetet?

Dagbladet

har fulgt årets
«take-over»-thriller
fra uke til uke:

- Gud vil at jeg skal kjøpe hotell

Tonde-P. Gud er Gud?

SIDEBLIKK

ANDREAS
KOMPLAND

Historiske blindtarmar

Rundtakkensalen
fra Skien til
Dalen i Tele-
mark er et
minnemerke
over et sam-
funnshistorisk
møtepunkt

Berit Ås mot Åge Samuelson — det er en kamp som er Telemark verdig. Kvinneuniversitet eller gudelig hotell — det er spørsmålet. Striden står om det gamle, ærverdige og folketredige Dalen hotell — et mektig trekiste mellom Telemarks fjell.

Ellers om Gud: han ser kraftig merkt på planene om å gjøre Dalen Hotell i Telemark til kvinne-universitet — og han har derfor bedt Åge Samuelson sikre seg hotellet, og drive det i god gammeldags stil — med depresjon og be- stilling av vekselte og alt det der.

Gud er altså for- retningssmann — som lever for hard barna- oppdragelse, og driver litt på si som bedrifts- lege.

Jeg min tokk — trodde Gud ville be disse gutta sitte på i fredsmarsj, demon- strere mot våpen- værviddet, og kjøpe eldre-boliger i stedet for hotell. Men så er jeg da også bare et gudsdorf fra landet.

Dagbladet

Åge S. til Kåre W.

Av BERNIT BLOMQUIST

SKIEN (Dagbladet): — I dag trepper jeg opp hos statsminister Kåre Willoch. Jeg håper han kan hjelpe meg med å skaffe noen hundre tusen til å posse opp Dalen hotell.

Åge Samuelson går nå til topps i regjeringen for å få økonomisk støtte i sine bestrebelser på å bli hotellier. Han har som kjent planer om å kjøpe et hundre år gammelt hotell på Dalen i Tele- mark.

— Kjøpesummen på 600 000 kroner har jeg ingen problemer med å skaffe, men restaureringen kan komme på nærmere 10 millioner kroner, og der må staten tre-støtte til.

— Mine tilhøgere vil stille opp, både med penger og materiell. Hotellet skal bli praktfullt. Dalen er hellig som far meg, sier predikanten.

Ikke Åges hotell

Dalen Hotell har fått mye oppmerksomhet i det siste. Kvinneplanlegger Åge Samuelson hevder at Gud har ment det for ham.

— Vi i utifelsen for Kvinneuniversitetet er ganske bekymret, sier Anne Louise

Gjesdal Christensen. — Det er slett ikke avgjort om Åge Samuelson kommer til å kasse det gamle hotellet. I mellomtida fortsetter vi med vår pengesamlings- Hver dag strømmer det inn penger, og vi vil ikke gi fra oss hotellet uten kamp.

KORT OG GODT

Kvinne- universitet

Start til Trine Fritzsche- Stuvanger: Kort og Godt onsdag 17. august

Takk for den oppføl- ring til kvinner i alle landshelene om å bli opp- løsningsbilde og stats- kvinneuniversitetet

Vi arbeider i fremtiden med å få kjøpt Dalen hot- tell og vi trenger i penge- kasse. La oss gjøre fra- enklingspersoner og grup- per mottas med takk til

KVINNEUNIVERSITETET
TELEMARK
postboks 11, Blindern
Oslo 3

Dagbladet
Brevene vi ikke klarte å få samlet inn nok penger i tok og Dalen hotell går til en annen kjøper. Vi vil selge alle våre krefter på å finne et annet egnet sted.

Berit Ås
Kirsten Arge
Eli Marie Aasen

SISTE!
... første runde til Åge S. - dalen er solgt!
men hotellets skjebne er likevel ikke avgjort:
neste runde gjelder konsesjonsbehandlingen.
planene om kvinneuniversitetet er ikke skrinlagt!!

PUBLIKASJONER

Litteraturkommentar

Forskning ved universitetene

Arbeidsoppgaver og arbeidstid er den første delrapporten fra prosjektet «Forskning ved universitetene» ved NAVFs utredningsinstitutt.

Undersøkelsen har kartlagt hvordan det vitenskapelige personalet ved universitetene fordeler arbeidstiden på ulike arbeidsoppgaver:

- 1 Undervisning ved eget universitet
- 2 Faglig veiledning
- 3 Forskning og egenutdanning
- 4 Administrasjon og andre interne universitetsfunksjoner
- 5 Utadvendte oppgaver
- 6 Profesjonell yrkesutøvelse utenfor Universitetet.

Det blir også gitt en mer inngående beskrivelse av omfanget av spesielle arbeidsoppgaver, som veiledning, eksamensarbeid, bedømmelsesarbeid og administrative oppgaver. Tallmaterialet, som er fra 1981, blir brutt ned på de enkelte stillingsgrupper, fagområder, universiteter og fakulteter.

Undersøkelsen vurderer ikke eventuelle forskjeller mellom kvinnelige og mannlige universitetsansatte når det gjelder fordeling av arbeidstid. Men utredningsinstituttet lover at en egen rapport om arbeidssituasjonen for kvinnelige universitetsforskere vil inngå i formidlingen fra prosjektet.

Hovedresultatene fra undersøkelsen om arbeidstid og arbeidsoppgaver presenteres også i Forskningspolitikk nr. 2/83, under overskriften «Det vanskelige universitetsliv».

Rapporten er gratis og kan bestilles fra NAVFs utredningsinstitutt, Wergelandsveien 15, Oslo 1. (Forskningspolitikk kan bestilles samme sted.)

Kyvik, Svein:

Arbeidsoppgaver og arbeidstid ved universitetene. En undersøkelse av arbeidstidens anvendelse i 1981 blant det vitenskapelige personalet ved Universitetene i Oslo, Bergen, Trondheim og Tromsø.

Melding 1983:3 NAVFs utredningsinstitutt, Norges almenvitenskapelige forskningsråd.

Familiepolitisk og likestillingspolitisk forskning

FAD-finansierte prosjekter

I *Nytt om kvinneforskning* nr. 2/83 ga vi en oversikt over likestillingsrelevante forskningsprosjekter som blir finansiert av Forbruker- og administrasjonsdepartementet i 1983. Familie- og likestillingsavdelingen har nå utarbeidet et hefte med mer utførlige opplysninger om de prosjektene om *barn, ungdom, familie og likestilling* som mottar støtte fra avdelingen i 1983.

I heftet gis det en kort beskrivelse av hvert enkelt prosjekt. Her blir det bl.a. redegjort for problemstillinger og metode, foreløpige hypoteser og funn, tidsplan for prosjektet og planlagte/foreliggende publikasjoner. Familie- og likestillingsavdelingen planlegger å lage ajourførte oversikter hvert år.

Interesserte kan bestille heftet fra familie- og likestillingsavdelingen, FAD, Postboks 8004, Dep., Oslo 1.

Forbruker- og administrasjonsdepartementet, Familie- og likestillingsavdelingen:
Forskning om barn, ungdom, familie, likestilling 1983.

Teknologi og kvinners arbeidsliv

Fra Merete Lie ved Institutt for industriell miljøforskning har sekretariatet mottatt et notat om «Teknologiens betydning for kvinners arbeidsliv». Notatet er en fullstendig versjon av foredraget Merete Lie holdt på seminaret «Kvinneforskning for samfunnsplanlegging» tidligere i år (Arbeidsnotat nr. 2/83, NAVFs sekretariat for kvinneforskning). Det redegjøres her for synspunkter på hva den teknologiske utviklingen betyr for kvinners arbeid, og hvordan studier av denne utviklingens konsekvenser bør gripes an. Er det slik at teknologisk endring medfører spesielle konsekvenser for arbeidslivet? Og i tilfelle, blir det spesielle virkninger for kvinner?

Interesserte kan få tilsendt notatet, som er på 22 sider, ved henvendelse til sekretariatet.

Merete Lie i samarbeid med Anne Jorun Berg, Hjørdis Kaul, Elin Kvande, Bente Rasmussen og Knut H. Sørensen: *Teknologiens betydning for kvinners arbeidsliv*.

Institutt for industriell miljøforskning, 1983.

Kvindekultur

Det nordiske tidsskriftet for folkelivsforskning *Nordnytt* har nylig utgitt et eget temanummer om *Kvindekultur* (nr. 16/17, juni 1983). Nummeret er redigert av E. Hvidberg, L. Haastrup, L. Ottesen og L. Pedersen.

Tidsskriftet har en rekke interessante artikler innenfor fire temaer. Om disse temaene skriver redaktørene i sin innledning:

«Tema 1: Kvinder og kulturhistorie. Dette temas omfang viser, at der er et stort behov for status og refleksjon over kvindeforskningens rivende utvikling. Artiklerne peger på, at der stadig er brug for fagkritik og teoriutvikling.

Tema 2: Kilder til kvinners hverdagshistorie. Etnologien har tradisjonelt kombinert mange kildetyper. Dette binder faget sammen med kvindeforskningen, der også bruker kvalitative kilder i stort omfang. Behovet for at utvide analysemåder og begreper træder dog tydeligt frem.

Tema 3: Arbejde og livssammenhæng. En videreudvikling af arbejdsbegrebet er nødvendig for etnologien og især kvineforskningen, da det her rejser sig spørgsmål omkring forskellen mellem kvinners og mænds arbejde og kvinder i arbejde set i forhold til hele livssammenhængen. Desværre er der kun tilløb til en sådan forståelse i dette tema, ligesom kun kvinners lønarbejde og ikke f.eks. husarbejdet er behandlet.

Tema 4: Køn og krop. Kvinners køn og krop er bestemmende for vores liv og sociale position. Hidtil er fortolkningen af kvinners krop foretaget ud fra et mandsperspektiv. Det er kvindeforskningens opgave at se den som del af en historisk og kulturel sammenhæng og få kvinners eget syn på kroppen frem.

Tilsammen skulle de 4 temaer give et billede af kvindekulturen.»

Forfatterne er etnologer og folklorister fra alle de nordiske landene. De norske bidragstyperne er: Anne Louise Gjesdal Christensen, Laila Grastvedt, Kjersti Granum, Inger Jensen og Grete Swensen.

Tidsskriftet kan fås kjøpt ved henvendelse til Museumstjenesten, Lysgård, DK 8800 Viborg, Danmark. Tlf.: (06) 66 76 66.

Bøker

Blom, Ida, Gudrun Holgersen, Wenche Håland, Eva Lundgren, Kristin D. Titlestad, Kristin Tornes, Elisabeth Walaas, Kari Wærness: *Kjønnsroller og likestilling*. Universitetsforlaget, Bergen 1983.

Eduards, Maud (red.):

Kön, makt, medborgarskap. Kvinnan i politiskt tänkande från Platon till Engels. Stockholm, Liber Förlag 1983.

Lie, Suzanne Stiver:

Immigrant Women in Norway. Immigrant Women and their work: A study of British, Yugoslavian and Chilean Immigrant Women. International Affairs Monograph Series. Hong Kong 1983.

Pedersen, Anette Steen og Inger Frimodt-Møller (red.):

Piger i gymnasiet og på HF – overlevelse eller frigjørelse? Emmeline, Gadstrup 1983.

Wichstrøm, Anne:

Kvinner ved staffeliet. Kvinnelige malere i Norge før 1900. Universitetsforlaget, Oslo 1983.

Rapporter, prosjektnotater, artikler og oversikter

Center for samfunnsvidenskapelig Kvindeforskning:

Kvinders arbeid og ansvar. Arbeidsnotat nr. 1/83.

Christensen, Else:

The Danner Refugee for Battered Women. Arbeidsnotat nr. 5/83 fra Women's Research Centre in Social Science, København.

Forbruker- og administrasjonsdepartementet:
Forskning om barn, ungdom, familie, likestilling 1983. Prosjektbeskrivelser.

Forskningsrådenes statistikkutvalg:
FOU-statistikk 1981: Utgifter og personale.

Kirke- og undervisningsdepartementet:
Kvinner muligheter. Opplysninger og råd om utdanning (brosjyre).

Lie, Merete:

Teknologiens betydning for kvinners arbeidsliv. Institutt for industriell miljøforskning.

Likestillingsrådet:
Årsmelding –82.

Likestillingsrådet:
Forsvar og likestillig. Rapport fra Likestillingsrådets høringsmøte 2. des. 1982.

Likestillingsrådet:
Rapport fra Likestillingsrådets høringsmøte om pornografi 16. feb. 1983.

Likestillingsrådet:

NOU 1982:14 Fastsettelse og innkreving av underholdsbidrag. Rapport fra Likestillingsrådets høringsmøte 19. april 1983.

Likestillingsrådet:

Kvinner og politikk. 1983.

NAVFs utredningsinstitutt:

Delrapport nr. 1 fra prosjektet: Forskning ved universitetene. Arbeidsoppgaver og arbeidstid.

Women's Research Centre in Social Science:
Annual Report 1982. Arbeidsnotat 4/83.

Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning:

Kvinnoforskning kring alkohol och droger. NAD-publikasjon nr. 8/83.

NKNs U-landsinformasjon:

Verdens Kvinner. Rapport fra en studiereise jan. 1983 til Bangladesh og India.

Nicol, Davidson og Margaret Croke (red.):

The United Nations & decision-making: The role of women. A report on the proceedings of a UNITAR Colloquium at Schloss hernstein, Austria 13–16 July 1977. UNITAR 1978.

Oppland distriktshøgskole:

Referat fra seminar om jordbrukskvinnenes situasjon, 17.–19. mars 1983. Informasjons-serien nr. 44/83.

Transportøkonomisk institutt:

Kvinner og arbeidsreiser. Prosjektrapport.

United Nations:

Report of the world conference of the United Nations decade of women: Equality, Development and peace. Copenhagen 14 to 30 July 1980. United Nations, New York 1980.

United Nations: Le rôle économique de la femme dans la région de la CEE. Nations Unies, New York 1981.

Universidad Interamericana de Puerto Rico:

Para entender a Puerto Rico Vol. 8. Num. 1, 1983.

Tidsskrifter

Development dialogue 1982: 1-2 med temanr. om «Another Development with Women» (utgitt av Dag Hammarskjölds Fond, Uppsala).

Feminist Studies, Vol. 9, Summer 1983

Forum for kvindeforskning 2/83

Fysioterapeuten nr. 7/8-1983

Kvindespor nr. 7

Kvinnobulletinen nr. 2-3/1983

Materialisten 2/83

Nord Nytt 16/17, juni 1983 – temanummer: Kvindekultur

Quehaceres fra Centro de Investigacion Para la Acción Femenina, Den dominikanske republikk

Signs, Vol. 7, No. 4, Summer 1983

Tidsskrift for samfunnsforskning 3/83

Win News No. 3/83

Women at work, ILO, No. 1/83

Women of Europe, No. 30, March/April 1983

Women's research and resources centre newsletter No. 4, 1983

Women's Studies International Forum, Vol. 6, No. 3

Publikasjoner fra Sekretariatet

Arbeidsnotater

Arbeidsnotat nr. 7/78:

Kvinnens plass i levekårsundersøkelsen. Av Ingeborg Astrid Kleppe.

Arbeidsnotat nr. 4/79:

Kvinnefellesskap og kvinneinteresser. Ved Siri Gerrard, Aud Grandaunet, Marit Hoel og Merete Lie. Arbeidsnotat nr. 2/79 fra veiledningsprosjekt.

Arbeidsnotat nr. 5/79:

Lønnet og ulønnet omsorg. En seminarrapport.

Arbeidsnotat nr. 2/80:

Teori og metode i kvinneforskningen. Rapport fra en konferanse.

Arbeidsnotat nr. 1/81:

Forholdet mellom kvinneforskningen og kvinnebevegelsen. Rapport fra et seminar.

Arbeidsnotat nr. 2/81:

Kvinner, overgang og aldring. Rapport fra et seminar.

Arbeidsnotat nr. 2/82:

Oversikt over samfunnsvitenskapelig forskning om kvinner. Litteratur og prosjekter. Ved Marianne Noodt.

Arbeidsnotat nr. 1/83:

Humanistisk konferanse om kvinneforskning. Konferanserapport.

Arbeidsnotat nr. 2/83:

Kvinneforskning for samfunnsplanlegging. Rapport fra et seminar.

Arbeidsnotat nr. 3/83:

Kvinner og arbeid 1750-1914 i England og Frankrike. En oversikt over kvinnehistorisk forskning.

Arbeidsnotat nr. 4/83:

Medisinsk kvinneforskning. Rapport fra et seminar.

Øvrige numre er utgått!

Annet

Om forskningsformidling gjennom massemedier. Av Mie Berg. 58 s, kr. 25,-.

Informasjonshefter

Generell del

Medisinske fag

Realfag

Humanistiske fag

Samfunnsfag

(Oppgi fagområde ved bestilling.)

Samtlige publikasjoner kan fås ved henvendelse til Sekretariatet for kvinneforskning.

Samfunnsvitenskapelig kvinneforskning

Arbeidskonferanse

25.-27. oktober, på Bardøla hotell, Geilo.

Konferansens hovedmål er faglig videreutvikling og diskusjon av nye samarbeidsformer mellom kvinneforskere.

Tverrfaglige og forskningspolitiske temaer blir tatt opp i plenumssesjoner.

Det blir organisert emneseminarer rundt følgende temaer:

Sosiale og politiske bevegelser

Omsorg og nærmiljø

Kvinner, teknologi og regionalpolitikk

Velferdsstaten: likestilling og fordelingsmekanismer

Kvinner i utlendighet

Data om kvinner.

Det er dessuten satt av plass til ett, foreløpig åpent, seminar for dem som ønsker å organisere seg rundt et annet tema enn de som er oppført.

Sekretariatet kan dekke reise- og oppholdsutgifter for dem som ikke får dekket dette av egen institusjon.

Oppholdsutgifter ca. kr. 830,- (Innkvartering på dobbeltrom).

Påmelding sendes Sekretariatet for kvinneforskning, Munthes gt. 29, Oslo 2, innen 1.10.83.

Gi her beskjed om finansiering, hvilket emneseminar du vil delta på (1. og 2. prioritet), og om du vil presentere et paper på konferansen.

Rettelser til nr. 3/1983:

To linjer er falt ut nederst på side 42, spalte 1; kommer etter «en økende økonomisk differensiering». Her skal stå: «og økt bevegelsesfrihet mellom og innenfor kastene. Økende individuell fri-».

Videre på side 49, spalte 2, under tittelen «Om rekruttering og kvotering ved ansettelser: Undersøkelsen det refereres til er fra Det medisinske fakultetet ved Universitetet i Oslo.

NAVF

NAVFs tverrfaglige sekretariat for kvinneforskning har som mål å øke rekrutteringen av kvinner til forskning og å fremme kvinneforskning.

Sekretariatet startet sitt arbeid 01.09.83 og skal fungere ut 1985. Sekretariatet utlyser en engasjementsstilling som

Forskningsleder innenfor samfunnsvitenskapelig og tverrfaglig kvinneforskning

fra 01.01.84 til 31.12.85. Arbeidssted er i NAVFs lokaler i Fuglehaugsgt. 12, Oslo 2.

Lønnplassering på mellomstillingsnivå, amanuensis ltr. 20-26 eller førsteamanuensis ltr. 26 (27), eller dosentnivå, ltr. 29, etter kompetanse.

Ltr. 20-26 (kr. 123.496-kr. 162.917)

Ltr. 27 (kr. 169.800)

Ltr. 29 (kr. 184.585)

Stillingsbeskrivelse fås ved henvendelse til NAVFs sekretariat for kvinneforskning, tlf. (02) 56 52 90. Søkere bes vedlegge en liste over vitenskapelige arbeider, opplysninger om utdanning og yrkespraksis og informasjon om annen relevant erfaring. Det er ønskelig med en programskisse for arbeidet i stillingen.

Søknaden sendes NAVFs sekretariat for kvinneforskning, Munthesgt. 29, Oslo 2 innen 1. oktober 1983.

NAVF
Norges almenvitenskapelige forskningsråd
Munthesgt. 29, Oslo 2

FEL 36 83

Mie Berg

OM FORSKNINGS- FORMIDLING GJENNOM MASSEMEDIER

NAVF s sekretariat
for kvinneforskning
Norges
almenvitenskapelige
forskningsråd

Sekretariatets styre:

Professor Åse Hiorth Lervik, leder (repr. for humaniora)

Førsteamanuensis Grete Botten (repr. for medisin)

Konsulent Per Miljeteig-Olsson (repr. for FAD)

Professor Agnar Sandmo (repr. for NAVFs styre)

Forsker Kari Skrede (repr. for samfunnsvitenskap)

Professor Else-Ragnhild Neumann (repr. for naturvitenskap)

Varamedlemmer:

Professor Jorunn Hareide

Stipendiat Marianne Thoresen

Konsulent Ragnhild Grennes

Professor Francis Sejersted

Amanuensis Beatrice Halsaa

Førsteamanuensis Odd Erik Johansen

I sekretariatet:

Daglig leder Aina Schiøtz

Konsulent Hege Skjeie

Førstekontorfullmektig Randi Borgen

Førstekontorfullmektig Guro Helgerud

Forskningsleder Helga Maria Hernes

Adresse:

BARNEVERNSAKADEMIET
BIBLIOTEKET
POSTBOKS 5625 BRISKEBY
OSLO 2.

23978
640

Returadresse:
NAVF's sekretariat
for kvinneforskning
Munthes gt. 29
Oslo 2

Kvinnens levekår og livsløp

Denne serien oppsummerer de siste års ekspansive kvinneforskning. Den legger grunnlaget for framtidig forskning, tenkning og handling omkring kvinners levekår og livsløp. Serien vil bestå av i alt 18 bind.

Ny bok:

Cato Wadel (red.)

DAGLIGLIVETS ORGANISERING

Boken er skrevet av de fem samfunnsforskerne Cato Wadel, Gunvor Strømsheim, Arnlaug Leira, Annemor Kalleberg og Svein Olav Daatland. Boken beskriver og analyserer hva som har skjedd med norske familiers dagligliv etter kvinners massive inntog på arbeidsmarkedet i syttiårene. Ved inngangen til åttiårene hadde mer enn to tredjedeler av barnefamiliene to inntekter. Denne boken viser konsekvensene av den nye kvinnerollen for nærmiljøet og familien. Den beskriver samspillet mellom ektefellene, både det harmoniske og det konfliktfylte. Den analyserer barne-tilsyn, eldreomsorg, husarbeid og betingelsene for kvinners yrkesdeltakelse.

Kr 85,00. Til salgs i bokhandelen.

Kari Skrede og Kristin Tørnes (red.)

STUDIER I KVINNERS LIVSLØP

Kr 170,00

Helga Maria Hernes

STATEN – KVINNER INGEN ADGANG?

Kr 85,00

Kari Wærness

KVINNEPERSPEKTIVER PÅ SOSIALPOLITIKKEN

Kr 85,00

Harriet Holter (red.)

KVINNER I FELLESSKAP

Kr 160,00

Runa Haukaa, Marit Hoel, Hanne Haavind (red.)

KVINNEFORSKNING: BIDRAG TIL SAMFUNNSTEORI

Kr 130,00

UNIVERSITETSFORLAGET

ISSN: 0333-0265